

Janez Parapat, župnik in pisatelj.

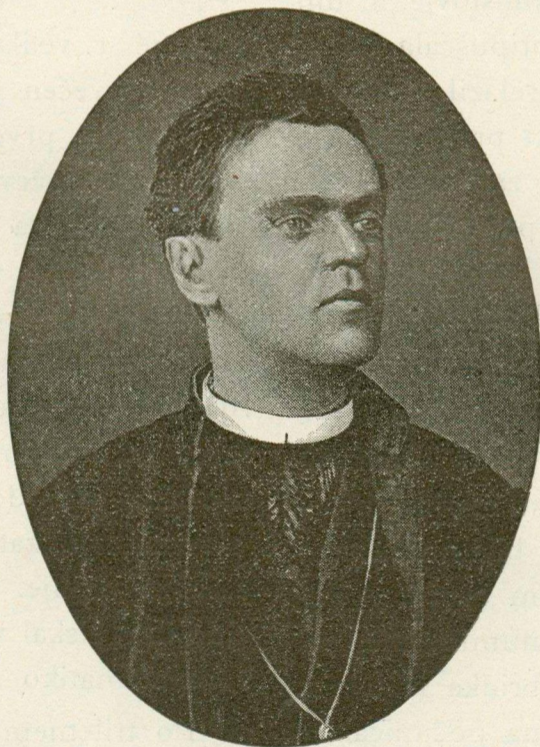
(Spisal Josip Benkovič.)

Slep je, kdor se s petjem vkvarja,
Kranjec moj mu osle kaže;
Pevcu vedno sreča laže,
On živi, vmrje brez d'narja.

Prešeren.

Trpka usoda slovenskega pisatelja, katero je v teh besedah iz lastne izkušnje živo označil nesrečni naš pevec, preganjala je med mnogimi drugimi posebno neusmiljeno Janeza Parapata.

Sicer se je tudi v Slovencih ukoreninila navada, da zaslužne svoje može spoznavamo in slavimo šele po njih smrti, dočim se živih nikdo ni spominjal, malokdo se vnel mal za njih vzvišene ideje ali celó pomilovalno se smejal njih vstrajnim naporom; toda blagi mož, o katerem tu pišem, mnogo izkušen v življenju, tudi po smrti v slovstvu slovenskem, katero je neumorno množil, ni še dobil zasluženega spomenika, čeprav ga že lepo vrsto let krije hladna zemlja. In vendar — brez spomenika ne smé ostati ta vrli mož! Stavi ga hvaležno srce dobremu znancu, da ob njegovem spominu dobimo vzor po Slomšekovem geslu: „Malo govoriti, veliko delati, vse trpeti!“

Janez Parapat.

jedno hčer. Jožef je umrl še kot otrok; Ferdinand je v Bergamu na Laškem dovršil vojaško šolo in kot vojak nenadno umrl v Boki Kortske še ne mesec dni za bratom Janezom. Sestra Antonija se je primožila v Beljak na Korosko v hišo nemškega trgovca Moro-ta.

Janez še ni bil dopolnil četrtega leta, ko mu je umrl oče za sušico. Poslej je morala vdova sama skrbeti za otroke. Imela je na stanovanju nekaj dijakov, da je mogla lože preživiti družinico. Ljudsko šolo je dovršil jako dobro leta 1852. Še isto leto je vstopil v ljubljansko gimnazijo, katero je obiskoval osem let. Bolehnost, ki ga je tlačila že od mladih dni, ovirala ga je v napredku. V višjih razredih se je poprijel raznih zasebnih studij, ki so mu zdravje še bolj krhale in provzročile, da ni več tako napredoval kakor poprej. Najbolj mu je bila pri srcu zgodovina, zlasti slovenska; zanimalo ga je sploh vse, kar je bilo v kaki zvezi z zgodovino.

Kot dijak je bil nekako vihrav: za vsako reč se je hitro vnel, a kmalu jo je popustil. To hibo opazamo nekoliko še v njegovem poznejšem delovanju. Da bi mogel čitati razna zgodovinska dela, začel se je učiti tudi modérnih jezikov; najbolj se je izuril v španščini. Po tolikih studijah, morda tudi radi bolehnosti, je postal resnoben in molčeč. Za družbo ni maral; celó s součenci je prav malo občeval. Redek je bil prijatelj, vpričo katerega se mu je razvezal jezik.

I.
Janez Parapat se je porodil dné 9. grudna l. 1838. v Ljubljani (Ulice na Grad šte. 10). Njegov oče, Peter Parapat, je bil rodom Istran iz buzetske okolice; služboval je v Ljubljani kot nadpaznik finančne straže. Bil je sicer iz slovenskega kraja, vendar ga je navdajalo precéj laško mišljenje. Mati Helena, rojena Ruschitz, je bila kočevska Nemka iz Koprivnika. Imela sta razven najstarejšega Janeza še dva sina in

Dovršivši l. 1860. zrelostno izkušnjo, vstopil je v ljubljansko semenišče. Bil je tedaj jako slaboten, a vendar mu je bilo v bogoslovnici prav dobro; celó zdravje se mu je okrepilo. Poleg bogoslovnih studij se je vedno bavil še s kako drugo znanostjo. Takoj kot prvoletnik je jel pisati v domači bogoslovski list; kot drugoletnik se je oglasil že v javnosti kot sotrudnik „Glasnika“ in Mohorjeve družbe.

Po dovršenem drugem letu se je jel na počitnicah baviti tudi z rastlinstvom. V Beljaku, kamor je zahajal k svoji sestri, seznanil se je med počitnicami z duhovnikom Kronmayerjem, ki je bil večč rastlinoslovec. Ta je Parapata tako navdušil za botaniko, da si je v par mesecih priredil lep in bogat herbarij. K temu ga je podnetil tudi vzgled tovariša-bogoslovca Janeza Šafarja, sedanjega župnika dupljanskega.¹⁾ Ker pa ni imel tiste železne potrpežljivosti in vstrajnosti, katero zahteva rastlinoslovje, in mu tudi njegova šibka narava ni pripuščala, da bi prehodil hribe in doline ter prelazil skalovje, — razven tega pa tudi ni imel prave podlage za nadaljne studije o botaniki, zato je kmalu opustil to zabavo. V dušnem pastirstvu je še vedno rad utrgal tu in tam kako zanimivo cvetko, katero je vložil v svoj zaprašeni herbarij.

Komaj je dal slovo botaniki, zagnal se je z vso silo na numizmatiko. Pri tovarišu Šafarju je videl v semenišču malo zbirko starinskih penezov iz dôbe rimskih cesarjev; bila mu je tako všeč, da se je tudi sam jel s tem baviti. A veliko veselje, katero je imel z numizmatičnimi studijami, skalila mu je zopet bridka izkušnja. Ko je bil o božiču leta 1863. na počitnicah v Beljaku, naletel je na nekega kupčevalca s starinskimi denarji. Nakupil je od njega po ugodni ceni precejšnje število rimskih bakrenih penezov,

¹⁾ Le-ta gospod župnik, ki je še sedaj jeden najboljših poznavalcev kranjske flore in vnet botanik, bil je že od mladih let med redkimi Parapatovimi prijatelji. V dušnem pastirstvu mu je bil dvakrat, kot kapelan v Metliki in kot župnik na Selih pri Kamniku, najbližji sosed. Počal mi je mnogo zanimivih črtic iz njegovega življenja. Za to uslugo mu izrekam presrčno zahvalo. — Tudi blago mater Parapatovo, ki kot 78letna gospa še živi v Ljubljani, zahvaljujem iskreno za vse, kar mi je povedala o svojem pokojnem sinu.

asov in dipondijev, ki so bili vsi prav lepo ohranjeni in imeli krasno patino. A Parapat je bil prevarjen: ti penezi niso bili pristni, temveč vsi brez izjeme ponarejeni s podobami takih cesarjev, ki se le redkokje nahajajo. Povrnivši se v Ljubljano, razkazoval je tovarišem z neizrekljivim veseljem in ponosom svojo zbirko, katera pa se je takoj mnogim zdela sumljiva. Kmalu potem ga je obiskal neki bivši sošolec, vseučiliščnik in izurjen numizmatik, ki mu je jasno dokazal, da je njegova zbirka ponarejena. Parapat je bil potr; poslal je vse peneze nazaj v Beljak, a denarja menda ni več dobil nazaj. Ta nezgoda mu je navdušenje za numizmatiko precèj ohladila, a popustil teh studij vendarle ni; postal je le bolj oprezen. Neprestano preobložen z vsakovrstnimi studijami, bil je včasih jako čemeren in občutljiv za vsako malenkost; toda vesela družba ga je kmalu spravila v dobro voljo.

Dné 1. velikega srpana l. 1864. je bil Parapat posvečen v mašnika. Meseca kimovca je že nastopil prvo službo kot kapelan v Stari cerkvi na Kočevskem. Nerad je šel tje, ker se mu je zdela ta služba kaznen zaradi zasebnih studij. V uteho mu je bilo, da bo mogel delovati najprej med ožjimi rojaki svoje matere. Srečen je bil, da je dobil dobrega župnika, Jurija Steuererja, ki je bil bolehen in dobrovoljen, šaljiv in odkritosrčen starček, s katerim sta se umevala prav dobro. Ker ni imel preveč dela v pastirstvu, zato je dobil še dokaj prostega časa za učenje. Preiskoval je kočevsko zgodovino in preiskal v to svrhu marsikak arhiv; tudi z numizmatiko se je zopet rajši bavil.

Po triletnem službovanju so ga premestili meseca kimovca l. 1867. kot drugega kapelana v Semič na Belokranjsko. To premeščenje ga je osupnilo še bolj kakor prvo nameščenje. Upal je, da ga pošljejo v kako manjšo župnijo, a dekret mu je velel v jedno izmed najtežavnejših v celi škofiji. Tudi tukaj je dobil očetovsko skrbnega župnika-dekana Martina Skubica. Neprestana težavna opravila so ga prisilila, da je položil pero na stran, popustil studije in deloval le v dušnem pastirstvu. Toda čeprav si je delo zeló krčil, vendar so ga še duhovska opravila celo zimo zeló zmagovala.

Nekako ozlovoljen nad svojo bridko usodo, kakor bi ne upal, da bo še kdaj zapustil Semič, prodal je za mal denar lepo zbirko pristnih starorimskih penezov svojemu prijatelju Šafarju, ki je tedaj kapelanoval v Metliki; celó vesel je bil Parapat, da se jih je iznebil. Polotila se ga je neka tiha otožnost, ker tudi telesno je jel zeló pešati.

Spomladi l. 1868. poprosi dekana, naj ga odpusti za par dnij v Ljubljano. Skubic, vedoč, kaj namerja, pravi mu smeje se: „Le pojdite; saj vem, zakaj greste. Proč se bodete oglasili! Prav storite! Jaz vas sicer imam rad, a za Semič niste ustvarjeni.“

Kmalu po svojem povratu je dobil dekret, ki ga je klical v Mošnje na Gorenjsko. Ker pa je uprav tedaj zbolel župnik Slapnik v Podbrezju, poslali so ga kot kapelana le-sem. Te svoje nove službe je bil pa neizrekljivo vesel. Ugajalo mu je to mesto tem bolj, ker je imel posebno kapelanijo. Vzel je k sebi svojo osamelo mater, katera mu je poslej gospodinjala do njegove prerane smrti. A Parapat ni užival dolgo te sreče in zadovoljnosti. Komaj se je udomačil v svojem ljubem domu in zopet krepko zastavil pero, došel mu je dekret, ki ga je klical na Notranjsko v Logatec. To ga je užalilo bolj nego vse dosedanje nezgode, ker ta župnija šteje skoro dvakrat toliko duš kakor Podbrezje. Bal se je posebno kraške burje, a bridko mu je tudi bilo, da bi moral mater odsloviti. Zaradi vsega tega je poprosil, naj ga vsaj še nekoliko časa pusté v Podbrezju, da ga vedna selitev v dolgove ne zakoplje; ako pa vsekako mora iti odtod, premesté naj ga vsaj kam drugam, kjer ne bo v kraški burji. Uslišali so mu prošnjo v toliko, da so ga prestavili v Borovnico. Milo je zajokal, ko je dobil to novo povelje, a ugovarjal ni, čeprav je borovniška župnija mnogo težavnejša nego Podbrezje. Pobral je svojo robo, svoje zbirke in knjige na vozove ter odrinil proti Ljubljani; mater pa je poslal v Beljak k svoji sestri, ker s seboj je ni mogel vzeti. Dospel v Ljubljano, oglasi se pri škofu Vidmarju in mu bridko potoži svoj žalostni položaj. To je škofa ganilo; dal je Parapatu na izbéro, naj gré naprej, kamor se je namenil, ali pa, če hoče, nazaj v Podbrezje. Silno vesel

se vrne takoj na Gorenjsko. Na Pergaršu sreča svoje vozove, katere pač précej zaobrne. Prišel je nazaj v svoje ljubo Podbrezje. Cela župnija se je temu čudila in ga z veseljem sprejela. Tudi svojo mater je zopet pozval k sebi.

Toda Parapatu je bilo menda usojeno, da ni mogel vsaj nekoliko časa mirovati na svojem mestu. Že l. 1872., kmalu po novem letu, se je moral preseliti na Vranjo peč kot župnijski upravitelj. Ta župnija leži poldrugo uro daleč od Kamnika v hribih; težavna ni, ker šteje le nekaj čez petsto duš. Težko se je sicer poslovil od Podbrezja, a Vranje peči se vendar-le ni branil. Ugajalo mu je, da postane samostojen in da bo prebival v obližju mesta.

Toda, ko je prišel na svoje novo domovanje, upadlo mu je srce; kamorkoli se je ozrl, vse je bilo zapuščeno in zanemarjeno. Poprejšnji vranjepski župnik Mihael Rozman je umrl dné 10. grudna l. 1871. kot 83letni starček. Bil je pravcati čudak, ki je samo na tem mestu pastiroval celih petdeset let. V cerkvi in župnišču je bilo vse toli zastarelo in nerabljivo, da Parapat izprva ni vedel, česa bi se najprej lotil in kako bi delal. Popustil je izprva studije ter se bavil le s cerkvijo in župniščem. Župljani so mu radi pomagali, ker so bili neizrekljivo veseli, da so vendar jedenkrat dobili novega gospoda. V kratkem je postavil nov veliki oltar, zvonik prekril, dal viliti nove zvonove, sploh prenovil je vso cerkev. Hkrati je prezidal in popravil tudi župnišče in tik cerkve pod župniščem na levem osojnim bregu zasadil krasen vrt. V jednom letu je bilo vse to dovršeno in svetega Matevža dan leta 1873. je že mogel povabiti v svoj lični dom sosedne duhovnike, ko je kamniški dekan slovesno blagoslovil veliki oltar.

Na Vranji peči je imel Parapat obilno prostega časa. Vestno ga je rabil s studijami in s pisateljevanjem; mati pa mu je gospodinjala. Večino dné je stalno presedel v zeleni senčnici na vrtu med knjigami, katerih so bile vse police polne. Odtod je imel krasen razgled doli na širno polje do bele Ljubljane, do starega Kranja in še dalje. Neki prijatelj, vedoč, kako pičlo plačo ima Parapat, potolažil ga je nekoč, češ da je samo ta razgled vreden 200 gld. Ko

bi bil mogel, gotovo bi ga bil rad oddal še ceneje, ker je bil vedno „suh“. S seboj ni bil nič prinesel razven kôpe knjig in druge slične navlake. Kar je dobil kot upravitelj, porabil je zase, za mater in za uboge župljane. Pisateljske nagrade pa je potrosil navadno za knjige, penze in slike; zadnja leta si je nabiral namreč tudi nekako galerijo slik. Včasih je zašel v take denarne zadrege, da se je komaj uborno preživil. Sam je odkritosrčno priznal, da ga je marsikdaj lakota prignala v Kamnik, da se tu otrese mučnih skrbij za vsakdanji kruh. Sploh je jako rad zahajal v mesto; zlasti se mu je priljubil frančiškanski samostan, kjer je imel mnogo dobrih prijateljev. Celo mesto je poznalo in ljubilo zgovornega „pálovškega gospoda“, kakor so ga navadno imenovali, ker Vranjo peč ljudstvo naziva po sosedni vasi Pálovče. Kjer je le mogel, iztikal je po starih listinah, penezih, slikah in po raznih knjigah tako, da so se mu ljudje včasih kar smejali.

Sicer je bil rad na Vranji peči, ko se je je privadil; toda razne okoliščine so ga silile drugam. Preiskal je v okolici že vse arhive, kolikor se je dalo, drugod pa ni mogel iskati, ker župnije ni smel zapustiti. Njegova póstarna mati ni mogla več hoditi po teh brdih, in tudi v gmotnem oziru si je hotel vsaj nekoliko opomoči. Ko se je l. 1876. po smrti Val. Ravnikarja izpraznil Ravbarjev beneficij pri stolni cerkvi v Ljubljani, upal je, da ga on dobi, ker ga je škof Pogačar sam želel na to mesto, da bi bil hkrati škofijski arhivar. A Parapatu je bila prošnja odbita. Uprav tedaj se je izpraznila tudi kaznilniška kuracija na ljubljanskem gradu; ponudili so mu to mesto. Tega pa ni hotel sprejeti, češ, rajši grem med poštene kmete nego v tako družbo. Zato se je podvizal z župnijskih izpitom, katerega je naredil leta 1877. Ker je bila Vranja peč l. 1876. iz lokalije povišana v pravo župnijo, dal bi se bil Parapat nanjo za stalno umestiti, da ga ni doletela neka nova nesreča. Sv. Blaža dan l. 1878. so ga pričakovali duhovni tovariši v Nevlje na župnikovo godovanje; a ni prišel, ker je nekaj bolehal. Poslal je svojo deklo v Kamnik, da mu iz davkarije prinese nad 200 gld. kot polletno plačo in denar za opravljene ustanovljene svete

maše. Toda neki lopov ji je v gneči potegnil izpod pazduhe ves denar, katerega Parapat ni več dobil. To ga je silno poparilo, ker vsoto je bil že določil za posebne namene, zlasti, da bi poplačal nekaj dolgov, katere je bil naredil v sili. Uprav tedaj je bilo treba poravnati tudi zadnjo vsoto za prelite vranjepske zvonove; a župljani so se mu uprli in niso hoteli poplačati dolga. Vse te nadloge so ga popolnoma potrle; bil je tudi zadnji dve leti silno čemereren in otožen. Sklenil je, da poprosi za prvo manjšo župnijo, ki se izprazni. Dne 28. kimovca leta 1878. je umrl Jakop Krašna, župnik v Zagradcu, pisatelj slovenski, znan zlasti iz ilirske dôbe, ko je še kot bogoslovec dopisoval s Stankom Vrazom. Ta župnija leži daleč doli na Dolenjskem v Suhi Krajini; zato Parapat ni prav rad prosil zanjo. Toda svojega sklepa ni hotel premeniti, in dobil jo je. Pustno nedeljo, 23. svečana l. 1879., je nastopil svojo službo kot župnik zagraški.

Pri selitvi je imel zopet nesrečo. Selil se je v največjem nalivu; zato se je vsa njegova oprava pokvarila in zbirke spridile. To ga je neizrekljivo peklo. Prijatelju je pisal, da so se vse njegove dragocenosti izpremenile v „močnik“. Pustil je ležati vse na kupu, kakor mu je došlo; srce ga je prehudo bolelo, da bi razkladal in pregledaval uničeni sad svojih mnogoletnih trudov.

Imel je pa tudi čez glavo dela v dušnem pastirstvu. Župnija, ki šteje nad 1300 duš, bila je že od jeseni brez duhovnika. Marsikaj je bilo zamujenega. Najprej je sklical župljane k velikonočnemu izpraševanju, potem pa se je celi post mučil z izpovedovanjem. Bilo je po tihi nedelji v postu, ko so ga klicali k bolniku v oddaljeno vas. Hitel je s sv. zakramenti tako, da se je ves razgrel, čeprav je bilo vreme jako neugodno. Nazaj gredečega je začelo mraziti; čutil je, da se je prehladil. Vlegel se je na posteljo, s katere ni več vstal. Napadla ga je huda pljučnica. Zdravnik Lukan iz Št. Vida pri Zatičini ga je obiskaval dan na dan, mati mu je stregla z vso skrbjo, a bolezen se je hujšala od ure do ure. Cvetno nedeljo zvečer ga je obiskal sosedni župnik ambruški, Jakop Tomelj, sošolec njegov. Ko je stopil v sobo, klical je bolnik

ves solzan: „Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum ad omne beneplacitum tuum!“ („Pripravljeno je moje srcé, o Bog, pripravljeno je moje srcé na vse, kar je všeč tvoji sveti volji!“) Jako je bil vesel, da ga je prijatelj obiskal, a tolažiti se ni dal, vedoč, da se mu bliža smrt. Povedal je, da bi rad še živel, da mu je najhujše to, da bo pustil svojo onemoglo mater osamelo, a rekel je tudi, da se smrti ne boji; udal se je popolno v božjo voljo. Župnik Tomelj mu je potem podelil sv. zakramente za umirajoče in ostal pri njem. Zjutraj, dné 7. malega travna, pa se je preselila blaga duša s tega sveta, ki je bil zanj res prava solzna dolina, v boljše življenje. Bil je v 41. letu svoje dôbe; v Zagradcu je preživel šele 42 dnij.

Njegov iskreni prijatelj Ivan Belec, ki je bil tedaj ljubljanski bogoslovec, spisal je o pokojniku v „Slovenskem Narodu“ skromen nekrolog (l. 1879., šte. 85), kjer je izrazil željo, da bi obširnejši življenjepis in oceno njegovega slovstvenega delovanja priobčil kdo drugi v Letopisu „Matice Slovenske“ ali pa v knjigi družbe sv. Mohorja; a to se ni zgodilo.

Sedaj počiva truplo Parapatovo poleg župnika Krašne v Zagradcu. Nad grobom je vdelana v cerkveno steno kamenita plošča, katero so mu postavili sošolci njegovi.

II.

Parapat po rojstvu ni bil čist Slovenec. Materin jezik mu je bil nemški, ker mati, rodod Nemka, niti slovenski ni znala dobro govoriti. Oče pa je bil bolj Lah in Nemec, nego Slovenec; pisal se je prav za prav „Parapati“. V domači družini so občevali navadno nemški, zato so bili vsi otroci vzgojeni v tem duhu. Janezova brat in sestra sta se zavedala oba kot Nemca.

Slovenskega duha se je navzel Janez v dijaških letih, a ves ogenj za narod slovenski se mu je užgal v semenišču, med vrlimi tovariši-bogoslovci. Čitanje slovanskih knjig, zlasti pa preiskovanje slovenske zgodovine ga je tako navdušilo, da se je trudil neprestano, kako bi mogel čim bolj poslaviti svojo domovino.

Uprav tedaj, ko je Parapat vstopil v semenišče, ustanovili so bogoslovci domač list, „Slo-

vensko Lipo“, ki je izhajal v nedoločenih obrokih do l. 1872. Ta časnik mu je potisnil v roko pisateljsko pero, katero je spretno in marno vodil do svoje prerane smrti. Bil je vsa štiri leta bogoslovskih studij marljiv sotrudnik. Kot drugoletnik se je oglasil že v Janežičevem „Glasniku“, kmalu potem v knjigah družbe sv. Mohorja itd. Tudi povest *Družina Alvaredova* je poslovenil iz španščine še kot bogoslovec; zagledala je beli dan uprav tedaj, ko je bil posvečen v mašnika.

Najljubši predmet, s katerim se je Parapat bavil kot pisatelj, bila je slovenska, zlasti kranjska zgodovina; na tem polju je prav za prav oral ledino. Delal je na to, da bi se v Slovencih vzbudilo večje zanimanje za domačo zgodovino, in naj bi se domača povest pisala tudi v domačem jeziku, ne pa v ptujščini. Pred njim se je bore malo storilo v tem pogledu. Valvasor je pisal nemški, Linhart nemški, kranjsko zgodovinsko društvo je izdajalo le nemška izvestja itd. Slovenski zgodovinski spisi pa so bili jako redki. Hicinger je priobčeval v „Novicah“ in „Danici“ nekatere drobne, Krempl je izdal „Dogodivščine štajerske zemlje“, Ignacij Orožen „Celjsko kroniko“ . . . pa smo že pri kraju, ako ne upoštevamo Trstenjakovih in Poženčanovih izvečine bajeslovnih razprav. Ptujci in odpadniki so „kovali“ slovensko zgodovino, kakor je ugajalo njih strankarskim težnjam; tako so naš narod marsikdaj bolj sramotili in poniževali, nego slavili. Slovensko razumništvo, kolikor ga je tedaj bilo, pa je taka dela kupovalo, hvalilo, nekako po otročje navdušeno, da se sploh katera zine o njih rodni zemlji. To je peklo domoljubno srce Parapatovo. Zato mu je v opravičeni nevolji rada ušla iz peresa kaka trpka opomba. Tako n. pr. zahvaljujoč gospoda Muhovca, ki mu je odprl župnijski arhiv kamniški, pravi med drugim¹⁾: „To tem rajši poudarjam, ker skušnja uči, da je pri nas mnogo sicer čislanih gospodov, ki se podvizajo svoje arhive razkazovati ptujcu, zapirajo jih pa zgodovinarju domačemu . . . Konečno naj izrazimo čudenje, da so mnogobrojni slovenski pisatelji tako neznansko mlačni do naše zgodovine. Ali ne vidite, da jo obdelujejo

¹⁾ Letop. „Mat. Slov.“ l. 1876., str. 125.

skoro sami ptujci in odpadniki? In ti ljudje, ali ne sestavljajo in spisujejo slovenske povestnice po svojih, nam neprijaznih, da, sovražnih nazorih, s katerimi inostrancem in nevednežem vcepljajo napačne pojme o naši preteklosti in sedanjih naših razmerah? Ali morete pač pri tem roke križem držati? Dimičeva kranjska zgodovina je nemška, povestnica ljubljanske škofije se nam obeta v nemščini; vse nemško in zopet nemško in to sedaj, ko se tolikanj govori in piše o slovenskem razumništvu, o slovenski učenosti! Kje pa so slovenski učenjaki, mladi in stari, da otmejo, kar je našega? Veliko je še nepreiskanih arhivov; premnogo rokopisov leži v Beču, Gradcu, Ljubljani in drugod, važnih za našo povestnico. Le treba dvigniti zaklade in pokazati svetu, da naša preteklost ni tako uborna in neznatnega vpliva na občno evropsko, kakor si mnogi domišljujejo v svojem sovraštvu do Slovenstva, drugi v malosrčnosti svoji.“ — V „Danici“ l. 1874. piše: „Vendar bi se našlo še to in ono v arhivih župnih, le preiskavati jih je treba in potem naznanjati, karkoli se najde zgodovinsko zanimivega v njih, da dobimo tedaj vsaj kolikoršno tolikšno cerkveno povestnico kranjsko. Ali bode vsa naša vednost v cerkveni zgodovini vedno le to, kar nam daje v opombah na zadnjih straneh Catalogus Cleri?“

Tako je ob vsaki priliki drezal in bodril rojake, naj se lotijo preiskavanja domače zgodovine; sam pa je bil v tem trudapolnem delu najboljši vzgled. Koliko ovir je moral premagati, da je vsaj nekoliko dosegel svoj smoter! Živel je na deželi, vedno obložen z raznimi stanovskimi opravili. Knjig ni imel razven tistih, katere si je sam nakupil s trdo prisluženimi krajcarji, znamenitejši arhivi so mu bili vsi nepristopni, brez vsega tega pa so mu bile v njegovem delovanju takorekoč roke zvezane. In vendar ni miroval! Nabavil si je sčasoma lepo knjižnico, zlasti onih del, ki razpravljajo slovensko in sploh slovansko zgodovino, ter numizmatične strokovne spise. Iz njih je prepisaval, kar je znamenitega za domačo povestnico. Preiskaval je pa tudi arhive, kjerkoli je mogel. Posnel je več župnijskih arhivov; v „Letopisu“ je priobčil posnetek iz kranjskega (mest-

nega in župnijskega), radovljiškega, kočevskega in kamniškega (župnijskega) arhiva. Povsod so mu dokaj radi postregli, le kamniški mestni arhiv mu je bil zaprt s sedmerimi ključi, ker je bil menda „v takem stanju, v kakoršnem ga radi ne kažejo.“

S prepisovanjem starih listin se je silno mučil ter zdravje kvaril. Pergament je pogrnil po tleh in potem klečé čital, marsikdaj skozi povekševalno steklo ter polagoma prepisaval. V tem opravilu se ni pustil motiti od nikogar. Včasih je prišel iz sobe tako utrujen, da se mu je v glavi kar vrtelo. Ves razgret je zahajal v takih prilikah med družino, da se je tu nekoliko razvedril. Ako ga je mati vprašala, kaj mu je, da je tako rdeč in zbeگان, dejal je dobrovoljno: „Saj veste, tla sem zopet poljuboval!“ Ko si je nekoliko shladil glavo, pa je šel zopet na delo. Mati ga je mnogokrat prosila, naj bolj pazi na svoje že itak šibko zdravje, a vselej jo je potolažil, rekoč: „Pustite me, mati; saj veste, da sem najbolj zdrav in vesel takrat, kadar sem v stare ‚škarniceljne‘ zaviti!“ In vendar se mu je videlo, koliko mu to škoduje. Ako je le kaka dva dni žedel v teh zaprašenih ‚škarniceljnih‘, opešalo mu je telo, in glava ga je bolela tako, da je obležal. A vendar ni hotel in, rekel bi, skoro ni mogel pustiti tega utrudljivega dela, ker največja sreča je bila zanj, ako je našel kako novo zgodovinsko zanimivost, s katero je stopil na dan.

Kar se tiče Parapatovih zgodovinskih spisov, priznati moramo, da so semtertje precěj suhoparni, četudi obdelujejo zanimivo tvarino, in v marsičem nedostatni. Ako pa pomislimo, da je na tem polju oral ledino, čudimo se, da je v tako neprijetnih okoliščinah dosegel vsaj toliko. Ko bi mu bil položaj ugodnejši, storil bi bil mnogo več in bolje. Kaj temeljitega in res polnega o slovenski preteklosti pa še do danes ne moremo spisati, čeprav imamo že obširno Dimičevo zgodovino, Šumijeve regeste in arhiv, „Izvestja“ muzejskega društva in druga slična dela. Parapat sam je večkrat priznaval, da njegovi spisi niso taki, kakoršni bi morali biti in kakoršnih si sam želi, a tega ni kriv on, temveč razne neugodnosti in zapreke, katerih ni mōči premagati. V „Letopisu“ l. 1870. piše kot uvod

k zgodovini Kranja: „Pač je vreden svojega zgodopisca, da mu sestavi zgodovino zname-nite preteklosti njegove. A to je hitreje in ložje izrečeno, kakor storjeno: pogrešamo namreč zeló zeló domačih virov in pisem in, kar jih je še morebiti, raztreseni so Bog vé po katerih krajih in kotih, kjer se jih nihče ne usmili, nego plesnoba . . . Ponujam prihodnjemu zgodopiscu mesta kranjskega in sploh vsem prijateljem naše zgodovine sledeče zgodovinske drobtinice, ki sem jih z ne majhnim trudom nabral. Škoda, ko bi se pogubile! Morebiti bode kdo ugo-varjal, češ da so le suhoparne malenkosti. Res, da so malenkosti, na sebi malo važne, toda v vrsti in zvezi med seboj in z drugimi dogod-bami pojasnujejo marsikatero stvar, ki bi ostala

brez njih temna in nejasna. Rad pritegnem, da je pusto, da je težavno kamen lomiti, apno ga-siti, smreke, hraste sekati, pesek kopati itd.: vendar morajo biti vse te reči že pripravljene, ako hočeš, da ti zidarski mojster postavi pra-vilno in mogočno poslopje. Monografij posa-meznih mest, trgov, samostanov, razprav o po-sameznih važnejših zgodbah in raznih dôbah moramo imeti, da pride potem mož in na tej podlagi sezida poslopje zgodovine slovenskega naroda. Pa slovenski pišimo slovensko zgo-dovino, saj je treba, da sami sebe prej pozna-vamo, potem šele da se prikažemo inostrancem. To naj bi pomislili oni slovenski rodoljubi, ki nemški zgodovinarijo.“ (Konec.)

Nočna poroka.

Gradič krasán je kraj morjá,
V njem biva mlada Žida;
A vedno tožnega srcá
Ozira se sè zida.
Oko upíra noč in dan
Ihteč, pazeč na morsko stran:
Nečesa pričakuje,
Čimdálje jej je huje.

Odnesel te je, Zdravko, brod,
Odplaval v daljne kraje.
Odnesel je s seboj od tod,
Kar jaz imam najraje.
Prisegel si: Čez leto dan
Bo zakon sklenjen, up dognan,
A jaz še čakam, čakam,
In sama plakam, plakam . . .

O pač iz ptujstva slednji dan
Za brodom brod prihaja,
In mnogo čakajočih ran
Ozdravlja in oslaja;
A tu med tisoči brodov
Ni jen, ni jeden ni njegov,
In ni, kar njega sveta
Prisega ji obeta.

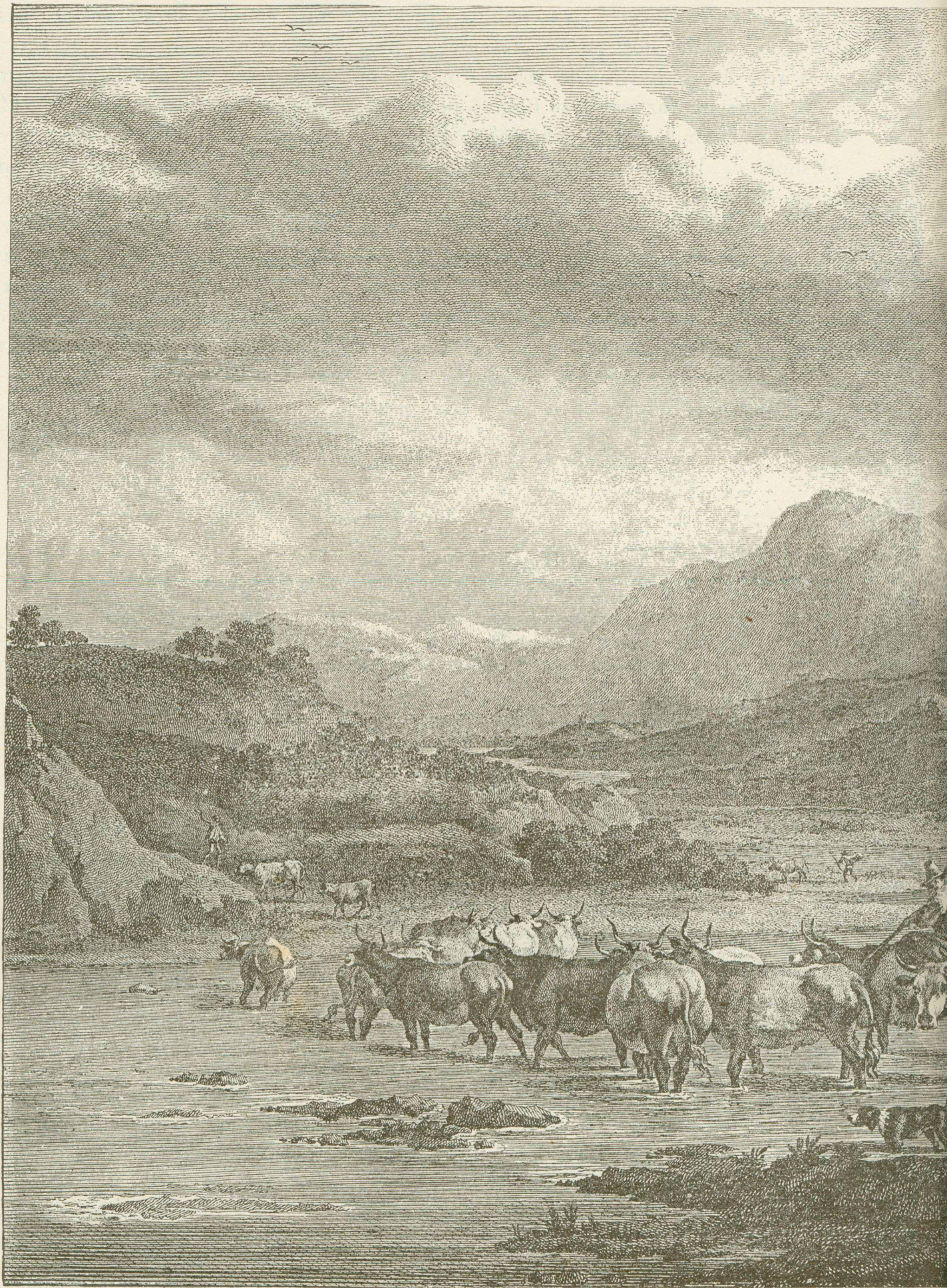
Ubogi Židi nek večér
Srce bolest če streti;
Že méni, da jej ni nikjer
Na svetu več živeti:
Prošlo je ravno leto dan,
Kar čaka nanj zamán, zamán.
Nocoj pa čudna zgrabi
Jo moč in v čolnič zvabi . . .

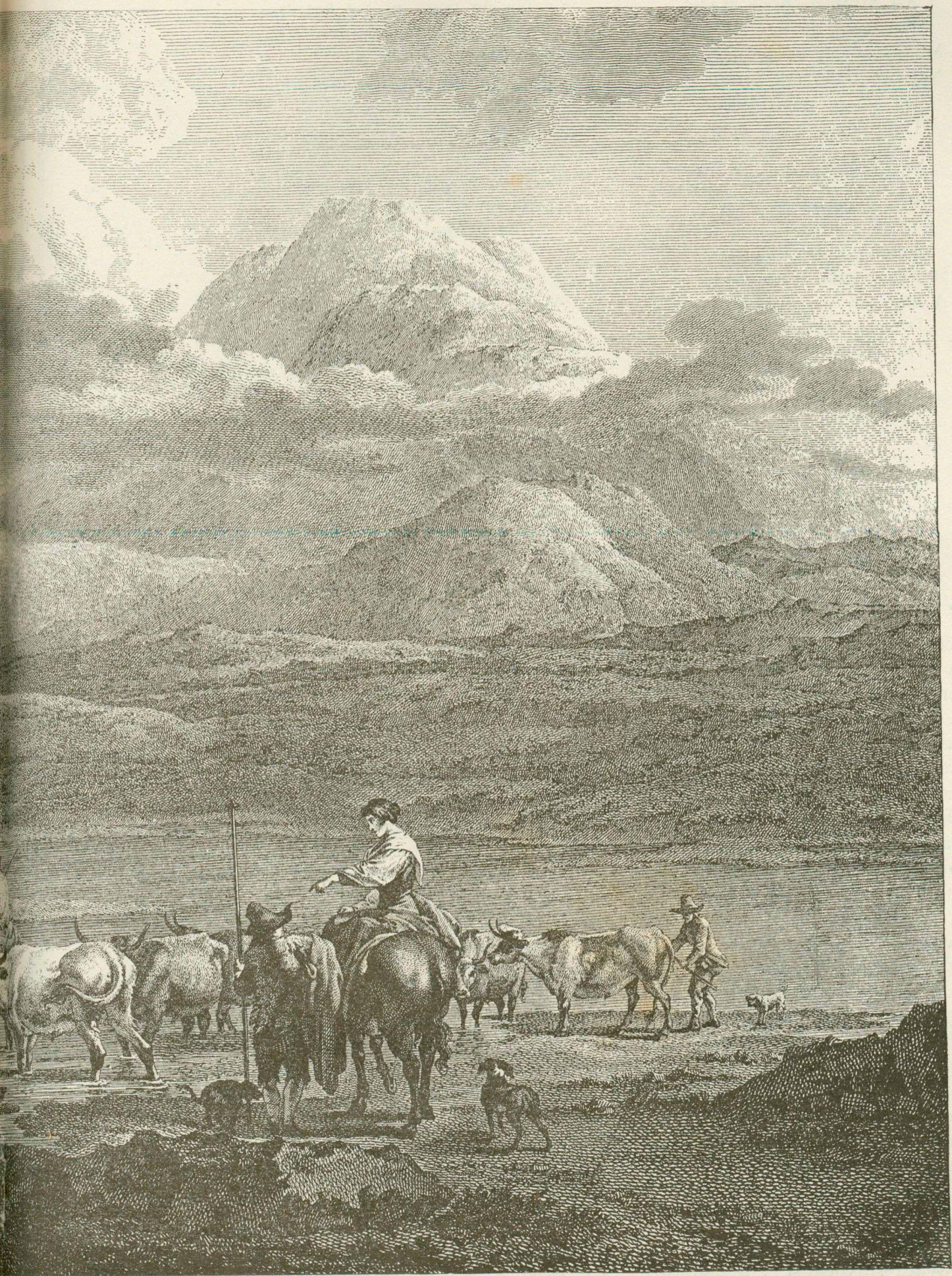
Drsi čolnič, srcé leti
Naprej od tožne Žide:
Gotovo, če nocoj ga ni,
Nikdar mi več ne pride.
In luna blede síje jej,
Valovje v čolnič bije jej,
In zvezdic svetla čeda
Na tožno Žido gleda.

O joj! široko si morjé:
Čim dalje sem od brega,
Nezmerneje imaš vodé,
Pot daljša predme lega.
Že ura gre na pol noči,
A njega, njega le še ni?
Pač, tam se nekaj sveti,
Zdaj mora brod dospeti.

Naprej čolnič, naprej z menoj,
Brod znan se mi dozdeva,
Morda te vidi še nocój,
Moj Zdravko, tvoja deva!
Je že! Je že — poznam, poznam —!
Oj zopet, dragi, te imam —
Poznam te že po glasi —
Le jadraj, brod, počasi! . . .

Kaj delaš dete samo tú
Veslaje v čolnu malem?
Sèm stopi v brod in brž domú,
Da v gradu tvojem zalem
Pozdravim te, te poročim
In spet po morju odhitim:
Prisegel bil sem sveto,
Prišel sem ti čez leto.

(Slikal Berghem.)

Naprej gre brod, kot sokol ptič,
Po ravni morski cesti.
Ko pridrsijo pred gradič,
Pa ženin dé nevesti:
Muditi se mi dolgo ni,
Naj brž duhovnik prihiti,
Da zakon najin sklene,
Da roko v roko dene . . .

Hitijo sluge dol in gor,
Pripravlja se poroka,
Vesel z nevesto ves je dvor,
Veselja Žida joka.
Prišel je tudi svečenik.
A zdaj pa koj pred žrtvenik!
Drug drugemu velita:
Da! in se poročita.

Češ iti, Žida, zdaj z menoj?
Moj grad ti ni prostoren,
Ni lep tako, ni bel kot tvoj,
A jaz ti bom pokoren.
Pokorna bodi tudi ti,
Odpravi brž se, se mudi! —
Tam na morjá sredini
Sva brod in jaz v globini . . .

Potrese grad se, zagromi,
In ženin z Žido zgine,
Pod gradom mórje zašumi,
In črni brod odrine. —
Udari ura na polnóč,
Morje zaziblje vihre moč.
Nikdo več ne ugleda
Za črnim brodom sleda. —

Anton Hribar.

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

XXVII. Med ljudstvom.

Vsakemu človeku je dom ljub nad vse; kadar mora na ptuje, teži mu žalost srce. Saj ne pozna ne kraja ne ljudij; ne vé, komu bi zaupal. Težko je bilo izprva tudi Viridi na pristavi. Dasi je bilo bivališče tiho in mirno, prav po njeni želji in volji, vendar je bila tako sama, da jo je bilo skoro strah te samije. Imela je pač par starih služabnic pri sebi, a ti ji nista mogli biti prava družba. Le samostan je nekoliko blažil to puščavo. Gospodarskih skrbij je bilo dovolj, lahko bi se bila pečala s svojim posestvom in s podložniki: toda tega ni bila vajena. Poleg tega je bil gospod Vidič izboren gospodar, kakor bi si ga bila mogla le želeti. Večkrat ji je sicer prišla želja, naj bi kaj sama vmes posegla pri poslih in tlačanih, a ni si upala, da ne bi pokazala tako slabe strani. Polagoma so ginile te zapreke in čez leto in dan se je že dokaj živahno pogovarjala z ljudmi v njihovem domačem jeziku, občevala je lahko z vsakaterim, privadila se je preprostega kmečkega življenja in se tako nekam udomačila.

Največ je napredovala v pogovoru in občevanju z logarjevo Lenko, katera je lepo in polno izgovarjala slovensko besedo, pa tudi umevala vse domače opravke. Deklica se ji je jako priljubila. Spominjala jo je njene mladosti, mladostnih prijateljic; zlasti je videla, kolik razloček je med dvorno vljudnostjo in pravo udanostjo nepokvarjenega dekliškega srca. Nerada bi jo

bila kmalu izgubila: zato ji gospod Rovigo nikakor ni bil ugoden, ki je snubil njeno najdražjo tovarišico. Sklenila je, da prej ne privoli v to zvezo, dokler se ne prepriča, da bo dekle s tem možem res srečno.

„I kaj je vendar s tem snubcem?“ vprašala se je in začela pozvedovati o Rovigu. Nekoliko čudno se ji je pač zdelo, da ima tako mlado dekle znanje s takim, na pol ptujim človekom. Mislila si je, da najbrž je dekle še najmanj prizadeto pri tej ženitvi. Ker rado se zgodi, da drugi vse že dogovoré in sklenejo, predno prihodnji nevesti kaj povedó, in da je včasih niti ne vprašajo, ali ji je po godu ta ženin, kate-rega so ji izbrali stariši in sorodniki. Kaj takega bi utegnili biti tudi v tem slučaju, mislila si je Virida, zato je bila trdne volje, da bo varovala dekletu slobodo in je ne bo pustila siliti v neljubi zakon. Sicer je ta skrb nekoliko motila njeno samoto, toda iz usmiljenja in posebne ljubezni je hotela skrbeti po materinsko za deklico.

Tako je prišlo, da je Virida posehmal večkrat mislila na tega Roviga, in poskušala priti na dno njegovim skrivnostim. Po onem nenadnem njegovem prihodu se je Virida nalašč več pečala z dekletom in pogovor često zasukala na Roviga in njegove namere. Lenka bi bila gotovo kako pokazala, da jo kaj peče, ko bi bila česa kriva. Vojvodinja se je prepričala, da nima dekle nič namenov, da niti ne misli na tega ženina. A hotela je tudi očeta poskusiti,

kaj misli. Blaž je prišel redno vsak teden v grad poročat o svoji službi, vendar ga doslej razven Vidiča, s katerim sta bila že od nekdanj dobra prijatelja, ni poslušal nihče. Tem bolj vesel je bil, ko je sedaj nekaj časa moral naravnost gospej razkladati, kako je z gozdi in lovom. Blaž ni mogel prehvaliti gospe, kako je priljudna, da se vselej v pogovoru spominja tudi njegove družine; Lenka pa tako ni prišla domov nikdar praznih rok. Virida ga je vsak pot kaj malega poprašala o njegovi družini, da je tako spoznala razmere v logarjevi hiši prav natanko. Pa tudi logar ni črhnil niti besedice o hčerini možnostvi. Iz raznih pogovorov je vojvodinja spoznala toliko, da je tu nekaj skrivnega, česar ne povedó lahko. A vedela je, da ne ostane dolgo skrita nobena stvar.

Ko pride Rovigo ob določenem času, bil je že bolj zlikan in lepše opravljen. Ko vpraša, koliko sme upati o nevesti, odvrne mu vojvodinja, da je sicer že govorila z Lenko in njenim očetom, da pa še nima določnega odgovora zanj. Ker se pa vendar zanima sama za to stvar in jo hoče tudi dognati, zato naj pa pusti dekletu in očeta v miru. Saj mu bo sama o pravem času sporočila, kdaj naj se oglasi. Najprej se hoče namreč dobro prepričati, ali je ženin tudi vreden takega dekleta, ali ne.

V Rovigu je gorela močna strast. Hotel je dobiti Lenko, veljaj, kar hoče; zato je bil pripravljen prenesti vsako poskušnjo; le odlašati predolgo bi ne maral, in ravno to mu je sedaj obetala vojvodinja. Da bi se temu ognil, začne sam razlagati in hvaliti svoje imetje: „Svetla gospa, priznam, da je pridnost povsodi dobra, a pri meni bi bila nepotrebna. Saj se dekletu z očetom lahko prepriča vsak dan, kaj sem in kaj imam. Naj le stopita doli do mojega gradiča, kamor se z lahka pride v poldruguri uri, in tam naj pogledata, ali bo zadostoval taki nevesti, ali ne. Mislil bi celó, da si bo štelo tako dekletu, dekletu nizkega stanú, v čast, ako pride do sreče, katero ji ponujam. Res nisem lastnik gradú, pa sem najemnik do smrti, ker tako sva se pogodila z gospodom Brunonom; vse, kar je v gradu, to je moje, in tega ni malo. Kar jedó in pijó drugod po gradovih gospodje in vitezi, to bo imela moja žena v mojem gradu. Brez denarja tudi nisem, ker redno plačujem najemščino in vrh tega mi še mnogo preostaja. Dobé se v mojih omarah cekini in srebrniki raznega kova; laških in ogerskih je obilo. Zares, pri meni bo gospa, kakor jih je malo po gradovih. Lahko bi si izbiral neveste izmed najboljših družin, toda jaz ne gledam na ime in na doto, ampak na poštenost in pridnost.“

Virida je z zanimanjem gledala Roviga, kako se je bil razgrel, naštevajoč svoje bogastvo in

razlagajoč svoje lepe namene. Iz govorjenja njegovega je spoznala, da ni domačin, ampak laškega rodú. A ni marala tega opomniti mu, marveč je rekla mirno:

„Imetje vaše je lepo, a samo imetje ne dela še zakona srečnega. Ako žena ne more ljubiti svojega moža, tedaj je vse drugo brez pomena.“

Roviga je izpreletela nevolja ob teh besedah. Zakaj bi ga ne mogla ljubiti? Kaj ni postaven mož? Ali ima kaj zoper njega?

„Svetlost, o moji osebi se lahko tukaj prepričate, o svojih delih pa hočem dajati odgovor komur koli.“

Oči so se mu iskriale, lice je postajalo blede, potem rdeče. Poznala se mu je razburjenost. Zato je Virida vstala in ga odslovila, rekoč: „Povedala sem vam le svoje mnenje, kako bi ravnala jaz, in kakor mislim, da je pametno. Čudim se, da vas je to razburilo, ker nimate pravega vzroka za to. Sicer pa bodi tako, kakor sem rekla. Zdravi!“

Rovigo je šel iz gradú močno nevoljen; to odlašanje in opazovanje mu je presedalo. Po njegovih mislih bi moralo zadostovati vsakemu dekletu, da ima ženin lepo postavo in primerno imetje, za drugo naj bi se ne brigala. „Pa ženske so ženske“, godrnjal je gredoč Rovigo: „najbrž bi rada zvedela, ali sem že imel kako drugo znanje. Neumna radovednost! Pa saj ne zvedó nič gotovega, od te strani sem se zavaroval zadosti. Morebiti tudi želi vojvodinja zvedeti, ali sem tako radodaren in usmiljen kakor ona in njeni prijatelji n. pr. ta-le gospod Sobraški? No, ko bi vprašala moje prave prijatelje, gotovo bi me pohvalili; ako pa se loti kmetov, utegnili bi slišati kaj manj hvalnega. A to so malenkosti, ni da bi premišljeval take stvari. Drugega pa ne more nič najti. Ne more? Kaj praviš Rovigo? Ne bodi plašljivec, da bi te bilo strah jedne ženske, četudi je bivša vojvodinja! Saj nima sedaj nikake moči. Ima sicer mogočnega variha, tega Hermana Celjana — volk mu raztrgaj kožo! — pa Rovigo tudi ni neumen in ne sili temu risu v žrelo. Tako, le pozvedujte, ne najdete ničesar! Ako pa mi bo stvar le predolga, tedaj si pomorem sam.“ Ozrl se je nazaj proti gradu, zdelo se mu je, da stoji ženska pri oknu in gleda za njim; pa menda se je zmotil. Ko je obstal in pogledal natanko, ni opazil ničesar več. Zavil je v gozd, šel po znanih stezah in kmalu stal pred kočjo Berdajsove Eve; naročil ji je marsikaj, potem vzel svoje orožje in konja, kar je bil pri njej odložil, ker z orožjem bi ga ne bili pustili v grad, in je jahal počasi v dolino proti domu, še vedno v te misli zatopljen. „Ne — odneham pa ne, ako jo zapró v kletko; ugrabim jo, kakor sem res Rovigo ben Jakub iz Benetek.“

Virida je prebivala sama zase v tihi samoti na pristavi, ločena od sveta; vendar se je njena blagodejna pričujočnost kmalu začela razodevati na razne strani. Pristavski podložniki so bili jako zadovoljni z novo gospo. Plačevali so svoje davke pošteno, in vse je bilo v redu, ker ni nihče tirjal več, nego je bilo prav. Ni se bilo treba bati grajskih hlapcev in biričev, ker so bili vsi grajski dobri ljudje, ali so morali vsaj taki biti po ukazu dobre gospe pristavske. Desetina ni bila več tretjina, kakor prej pod Rovigom. A ne samo pravična je bila nova gospa, ampak tudi dobrotljiva in usmiljena. Pomagala je rada svojim podložnikom v vsaki stiski in nadlogi.

Tudi sosedni gospodje po gradovih so bili zadovoljni z gospo na pristavi. Malo je bilo sicer prilike, da bi občevali ž njo osebno, in še to le doli v zatiškem samostanu ob velikih praznikih. Tukaj so se namreč večkrat shajali in tedaj tudi popraševali, kako je gospej na pristavi. Tukaj je spoznala Virida večino svojih sosedov, in ni bila neobčutljiva za razne vesele in žalostne dogodke v njih rodbinah. Semtertje je bilo potrebno v kaki stvari delovati skupno. Tedaj je vojvodinja rada poprosila sosedne izkušene grajščake svetú in pomoči. Vsak je bil z veseljem pripravljen postreči ji ne le kot sosed, ampak tudi kot vitez. Zdelo se mu je nekako odlikovanje, da je hotela ta lepa in visoka gospa ž njim občevati tako zaupno. Gospodje Turjaški iz Šumbrega, Višnjegorski, Sobraški so bili večkrat deležni te časti. Pri teh razgovorih so grajščaki spoznavali dobre in plemenite njene namere, in to je v nemalo v njih spoštovanje in naklonjenost do nje in jih vspodbujalo, da so se sami pridružili in podpirali njene napore. Mnogo koristnih naprav je nastalo na ta način in sreča je rastla med ljudmi.

Velika potreba je bila tačas v verskem oziru. Ni bilo dovolj duhovnikov za dušno pastirstvo. Oglejski patrijarh, kateri je imel takrat večino kranjske dežele v svoji škofovski oblasti, ni mogel ustrezati več tem potrebam. Premalo slovenskih mladeničev je prihajalo k mašniškemu posvečevanju. Pomagal si je s ptujimi, pa ljudstvo ni bilo zadovoljno ž njimi, ker jih ni umevalo in oni ne njihovega govorjenja. Po pravici se je ljudstvo pritoževalo, zato so jih morali papeževi komisarji predstavljati drugam. Velika šentviška župnija s 80 podružnicami ni imela župnika slovenščine zmožnega. Že l. 1388. je bil župnik gospod Geysellherus v Št. Vidu odstavljen od papeža Urbana VI. iz tega vzroka, a njegov naslednik Ulricus de Swemwart ni bil mnogo boljši. Virida je iz lastne izkušnje vedela, kako je hudo občevati z ljudmi, če ne znaš jezika. Kakšno pa naj je duhovno pa-

stirstvo, ako ne zna pastir jezika svojih ovčic? Mnogo je premišljala, kako bi pomagala ljudstvu; naposled je izprevidela, da more samostan storiti še največ v tej zadregi.

Zatiški samostan stoji v prijaznem zakotju dolenske strani. Sedaj ni več samostan, ampak prostore rabijo za najraznovrstnejše namene. Mnogo pa vlada ne skrbi zanj, bliža se zato polagoma razvalinam. Ob času naše povesti je bil že blizu 300 let na tem prostoru, in vzrastlo je bilo po mnogem trudu že mogočno poslopje. Z lastno pridnostjo in po darežljivosti sosedov so si bratje vedno pridobivali toliko, da so mogli dosežati svoj vzvišeni namen, to je, krščansko omiko širiti med slovenskim ljudstvom. V mirnih časih se jim je godilo dosti dobro, vojske pa so jim nakladale velike težave. Imeli so obilne stroške za popraviljanje poslopja, za šole, zlasti pa še za vojne prispevke. Zadnje vojske so bile vsekale samostanu hude rane, in trebalo je ravnati pri gospodarstvu skrbno, da se je nekoliko poravnala škoda.

Velika sreča je bila za samostan, da je prišla tedaj vdova-vojvodinja stanovat na pristavo, zakaj bila mu je iskrena in stanovitna podpornica. Že to je bilo za menihe ugodno, da so se iznebili prejšnjega nadležnega soseda. Vojvodinja sama pa je imela ljubezen do zatiške samostanske družbe kakor mati do svoje družine. Delila ji je dobrote, kadar je bila prilika. Pri njenem posestvu je bilo mnogo oddaljenih kmetij, katere je po vrsti dajala samostanu za dobre namene. Pomagala je večkrat z denarjem, največ pa je pomagala z besedo pri mogočnih gospodih tedanjega časa.

V samostanu so bile bogoslovne šole, pa le za redovnike; redko so se drugi učili tukaj bogoslovske ved. Bile pa so tudi humanistične šole takoimenovanih prostih ved; v te so zahajali mladi plemiči in drugi sinovi samostojnih gospodarjev. V pogovoru z o. Petrom in opatom sproži Virida nekoč misel, naj bi vzeli več kmečkih sinov v bogoslovje in jih potem postavili v dušno pastirstvo po slovenskih krajih. Tako bi se najhitreje priskrbelo čedi domačih pastirjev. Redovnika sta odobravalta to misel, toda nasprotno ji je bilo pravno določilo, da se smejo mladeniči v mašnike posvetiti le tedaj, če imajo dobiti odločeno službo ali pa hočejo zavezati se s samostanskimi obljubami. Oče Peter je opomnil, da bi morebiti patrijarh hotel posvetiti v mašnike tudi take, ki bi imeli „naslov“, kakor velé pravniki, kake cerkve v samostanski soseščini. Seveda bi morale imeti one cerkve tudi posebne dohodke, da bi se v njih opravljala redno služba božja. Za to je bilo pa treba še mnogo potij in pa natančnih in trdnih patrijarhovitih določil.

Opat in sosedni grajščaki so se obrnili s prošnjo do oglejskega patrijarha in tudi do tedanjega deželnega glavarja grofa Hermana Celjskega. Te obravnave so se vlekale na dolgo, a na prigovarjanje Viridino so takoj pomnožili število bogoslovcev v samostanu, in njena blagajna je prevzela troške za ta čas.

Trdno so bili prepričani, da se jim ta korak obnese prav dobro. Po vzgledu vojvodinje so tudi sosedni grajščaki podpirali samostan, in celó ljudstvo je pomagalo po malem, tako si je želelo domačih duhovnih pastirjev.

Novo življenje je prišlo v tihi samostan, lepe vede in umetnosti so se povzdignile in obširno učile, kar je bilo Viridi posebno veselje, zakaj že iz mladega je ljubila vede in umetnosti. Ugodna poročila in priporočila so slednjič nagnila patrijarha, da je leta 1395. „utelesil“ celo šentviško župnijo z 80 kapelami zatiškemu samostanu z vsemi pravicami in dolžnostmi, t. j.: zatiški cistercijenski menihi so imeli odslej dohodke te velike župnije, a morali so tudi skrbeti za duhovnike raznim cerkvam in kapelanijam. Skoro se je začela nova dôba za samostan in njegovo okolico. Tako je bilo dobro poskrbljeno za duhovnike in sicer domačine, pa tudi tesna zveza se je sklenila med samostanom in ljudstvom, ki je bila v prid obema. In največ je temu pripomogla blaga vdova Virida. Samostan je hvaležno spoštoval svojo dobrotnico kôť svojo mater. Bratje so skrbeli, da so ji hitro izpolnili kake želje zastran božje službe ali duhovnega pastirstva sploh ali da so pomagali vsem, ktere je priporočala Virida. Saj ni imela skoro nobenih potreb. Živel je sedaj kakor prej tiho sama zase, samo v molitev in dobra dela zamišljena.

Vendar do cela ni pozabila svojih otrók in svojih sorodnikov. Mati se pač ne zataji lahko in materino srce ne more biti brez ljubezni. Tako se je godilo tudi vojvodinji Viridi na pristavi.

Kako se je neki godilo med tem časom onim osebam, s katerimi je bila Virida tako ozko združena? Vojvoda Albreht je poskušal kot varih in jerob Leopoldovih sinov poračunati s Švicarji. Pa tudi njemu se ni obneslo. Pomladi l. 1388. so bile njegove čete pri Náfelsu v Švici tepene, in konec dolgega pogajanja je bilo premirje na dvajset let. Imel je Albreht težavno stališče zlasti nasproti Luksemburžanom. Kralj Vencelj je bil čuden mož, ž njim se ni dalo

pogoditi nič pametnega. Bil je ves v rokah čeških baronov, kateri so ga izrabljali za svoje namene. Jošt, njegov bratranec, je bil mejni grof moravski dober vojniki, a okruten gospod, silno častilakomen in pohlepen. Sigismund, brat Venceljev, pa je bil od l. 1382. sêm kot soprog kraljice Marije kralj ogerski in nevaren sosed. Vsi trije skupaj bi bili zadušili Albrehta, a sreča je bila zanj, da so bili redkokdaj jedini v svojih načrtih. Vsa modrost Albrehtova je bila v tem, da je vedno jednega ali drugega izmed treh imel na svoji strani. Joštu se večkrat ni mogel ubraniti drugače, kakor da mu je plačeval letni davek za njegove najete čete. Razvidno je, da vlada vojvode Albrehta ni bila močna, zato so imeli razni uporni ljudje dokaj prosto roko. In res se je iz slabotnega varstva izleglo roparstvo, ki je bilo kmetom in trgovcem v hudo nadlogo. Dokaj vitezov si je služilo z roparstvom svoj kruh. Tudi Kranjska in Štajerska sta imeli več takih skritih roparskih gnezd ob večjih cestah.

Še hujša nadloga pa je prišla od južne strani, in ta je bila turška sila. Turki so hitro prodirali po Evropi.

Prišedši iz Azije zasedli so Macedonijo in Bolgarijo in l. 1389. je bila nesrečna bitva na Kosovem polju, kjer so Turki premagali tudi Srbe in njihove zaveznike. Hipoma so se razlile turške čete na vse strani in so že nadlegovale Ogersko in Hrvaško. Najstrašnejše novice o grozovitosti Turčinov so šle od ust do ust in vse je prosilo Boga, da bi prišel junak in jim zastavil pot. Videti je bilo, da je ogerski kralj Sigismund v to odmenjen, da poniža oholega Turka in reši krščanstvo sužnosti. Sigismund je imel sicer velike težave z Ogrji, ki ga niso radi slušali, vendar je bil junak in se je hotel poskusiti s Turkom. Povabil je sosede na to vojsko, podobno nekdanjim križarskim vojnam, in res je bilo tedaj še mnogo vitezov, ki so radi sprejeli ta poziv in odrinili na Ogersko v boj zoper Turka. Med temi je bil tudi grof Herman Celjski.

Celjan je bil najmogočnejši gospod tedanjega časa na avstrijskem jugu; njegova moč je bila skoro tako velika, kakor avstrijskih vojvodov. Imel je vse lastnosti za velikega moža: telesno moč, bister um, veliko bogastvo. Poleg tega je hrepenel po visokih časteh; težko je bil še komu pokoren, zato je želel otresti se vsake odvisnosti.

(Dalje.)

Dva brata.

(Povest iz obmejnega kraja. Spisal Anton Sušnik.)

I.

Na kmetih je običajno duhovnik — posebno pri Slovencih — očak seljanov. Gospodarjem tu in tam svetuje v občinskih stvareh, sprte sosede zopet pomiri in spravi, stariše opominja k složnosti, otroke k poslušnosti.

„Še radi jih bode te poslušali, da bi jih le imeli!“ pravi mladim svojeglavcem; „stariši so stariši; ker jih imate, zato jih tudi spoštujte!“ Zaželeni mir se zopet vrne pod nizko streho selske koč. In ko bi ne bilo duhovnika, kdo vé, kaj bi postalo iz mladih razposajencev! Duhovni pastir pa, videč, kako dobro klije seme njegovih opominov, izpolnjuje še z večjim veseljem svoje dolžnosti.

Kar se more poravnati doma, naj se poravna: čemu neki zaradi vsake malenkosti tekati k sodišču, čemu nadlegovati v mestu urade? Ali jim treba vedeti, kdo in s kom se je sprl v tej tihi vasici? Kdor se rad tožuje in prička, ta pogubi sebe in druge. Kolikokrat pomaga duhovnik ljudem do take sprave!

Kjer je duhovnik samo med svojimi rojaki, kjer je čislán in spoštovan, ondi je življenje njegovo mirno in tiho. Če ga pa zanese usoda v slovenske pomejne pokrajine, v kraje, kjer že mnogo let besni boj, skoro bi rekel, na življenje in smrt, kjer duhovnik skoro ne more pomirjati strank in razburjenih duhov, kjer vsako delo uničuje strupena sapa sovraštva, tam je seveda življenje takega ljudskega učitelja mučno in trnjevo. O svoji ljubljeni domovini sme samo premišljati, nikoli propovedovati svojim rojakom, katere je veter sem zanesel zaradi skorjice kruha, — s temi ne sme govoriti drugače kakor v ptujem jeziku. Oj, da bi še živel župnik podolanski, ta bi vam marsikaj povedal iz življenja na slovensko-nemškem pomejniku!

Nad dvajset let je bival v Podolanih duhovni oskrbnik, in bil je ondi zadovoljen. Slovenci in Nemci so ga ljubili kot očeta; bil je med njimi razsodnik, njihov tolmač. In dasi podolanska župnija ni baš spadala med najimovitejše, župnik njen ni tožil nikomur. Dolgočasil se tudi ni, še manj pa se mu je tožilo v tej pomejni vasici. Kje pa ni dandanašnji Slovencev! Povsodi, kjer solnce obseva zemljo; tu ob koroško-štirski meji jih je bilo in so še na tisoče. Mnogo je tu rudokopov in ti so večinoma Slovenci. Župnik je bil takoj kakor doma, kakor bi ne bil v namešanem kraju, in veselje njegovo je priklopelo

do vrhunca, ko je po dolgih prošnjah in z raznim prigovarjanjem naklonil svojemu bratu službo inženérja. Ostala sta dva iz cele rodovine, nikogar nimata na širnem svetu; sedaj si bodeta vedno blizu. In župnik je imel mlajšega svojega brata v istini rad. Še za svojega kapelanovanja — siromak je imel baje 300 gld. letne plače — delil je z bratom svojim skromne dohodke, podpiral ga ves čas svojih studij in rajši je sam trpel bedo, samo da je mogel o pravem času pošiljati novce bratu v Gradec.

„Gospod župnik, za brata gre vse, a náse ne mislite nič!“ rekli so župljani.

„Saj nič ne potrebujem“, odgovarjal jim je mirno; „starišev nimava, in ker sem starejši, je torej prav, da skrbim zanj. Kadar postane velik gospod, — no če bo hotel, pa mi bo vrnil.“

In sedaj se je izpolnila duhovnikova želja. Brat njegov bode inženér v bližnjem Jožefovskem rudniku, to je samo nekaj streljajev od Podolanov. Dobro se bo zdelo i rudokopom, ko zvedó, da je njih inženér brat podolanskemu župniku.

Kako se je veselil župnik poslednjih dni svojega življenja! Oj, kako se je veselil!

II.

Minulo je leto in župnik podolanski se je postaral za — deset let. Kaj je izkusil v tem času, povedati ne vé nihče, a on tudi ni potožil nikomur. Hitro, nepričakovano, kakor pogubna kuga, pritepla se je — Bog vedi, odkod — razprtija, sovraštvo med ondotne ljudi. Prišli so iz daljnih mest ptuji gospodje, sklicali vkupe nemške ljudi, govorili jim na srce, kako so tlačeni in stiskani in da bi se jim godilo dokaj bolje, da bi ne bilo med njimi — Slovencev. Rudokopi se spogledujejo molčé, živ dan se ne vedó spominjati, da bi jim bil kdo učinil kaj žalega, toda, če to pravijo taki gospodje, kdo vé, menda je res.

Ni je bilo skoro nedelje, da ne bi se bile prirejale slavnosti in bi se ne bilo govorilo burno in strastno.

„Moj Bog, kaj bo iz tega?“

Gospod župnik je pridigal v podolanski cerkvi deloma slovenski, deloma nemški — sedaj naj bi propovedoval samo nemški.

„Zakaj?“

„Podolanci so v nemškem ozemlju.“

„Toda tu živi mnogo Slovencev.“

„Kaj to!“

„Kam naj li gredó poslušat besedo božjo?“

„Priučé naj se nemški, ali naj pa hodijo, kamor jim drago.“

„In kaj čem početi z otroki v šoli, kako neki imam te poučevati v veronauku?“

„Nemški!“

„Saj sta tukaj dve tretjini slovenskih otrok!“

Gospodje zmajejo z rameni in odidejo.

Župnik se obleče in gre k bratu. Že davno je opazil, da se ga brat dosledno ogiblje, da se sramuje svojega materinskega jezika in da mesto v župnišče hodi rajši v bližnji trg, kjer imajo nemško društvo. Čul je od rudokopov, da je gospod inženér ves čas svojega bivanja izpregovoril toliko slovenskih besedij, da bi jih lahko seštel na prste, in da se poteza za nemške rudokope.

Župnik se je hotel uveriti, moral ga je obiskati.

Sestane se ž njim pred jamo. Mirno mu je prigovarjal, mirno ga spominjal umrlih starišev in nagovarjal, naj ne zabi svojega materinskega jezika, a to tem manj, ker je v veliki nevarnosti v tem kraju.

„Vidiš, Jože, nad dvajset let sem že tu, a doslej se nisem še izneveril domovini svoji, ti pa v enem letu — —“

„Čegar kruh ješ, tega pesen poj! Gospodar moj je nemške krvi.“

„Rudokopi ne.“

„Tudi ti jedó nemški kruh.“

„Seveda, toda ne smeš jih zatirati in žaliti, saj je že brez tega njihovo življenje grenko.“

„Ali naj inženér skrbi, da so mu naklonjeni rudokopi?“

„Da bi ne bilo mene, nikoli bi ne bil postal inženér.“

„Bil bi pa drugje.“

„Brez moje pomoči in podpore nikdar.“

Razgovor je postajal vedno pikrejši, in ko župnik pride domov, tedaj ga domači skoro poznali niso; tresel se je po vsem životu in v obličju je bil ves bled.

„Pač se nisem nadejal nikoli“, šepetal je sam zase, slekši suknjo, „da bom v pozni starosti čakal takih stvari. Kaj naredi iz človeka strast, dobičkarstvo, ošabnost!“

III.

Podolanski župnik je sedel naslednjo soboto sam v svoji sobici. Iz omare je vzel neko knjigo, to je prebiral marljivo. Bila je povestnica Slovenske. Minulo nedeljo je nekdo govoril v sosednem nemškem trgu, da je ta kraj od pamtiveka nemškega stanovništva, nemške krvi bivališče. A ta povestnica pripoveduje drugače.

Zemlja ta je slovenska. Slovenci so tu bivali in imeli svoje slovenske vojevode. Seveda, tako zlo-miselna laž mora preslepiti nevednega človeka, kakor so rudokopi, a kdor umeje zgodovino, ne verjame tako hitro. Mračilo se je že, a župnik je še vedno čital. Da bi odložil knjigo, moral bi premišljati, in to premišljevanje bi bilo neveselo.

Vzdramijo ga iz čitanja koraki, ki so se slišali z dvora, kmalu potem s stopnic. Kdo neki prihaja?

Nekdo potrka na duri.

„Noter!“

Duri se odpró na stežaj in vstopi kakih deset rudokopov. Vsi so očrneli, kakoršni so prišli iz jame; vsak je mečkal v roki nekaj bankovcev in srebrnikov, tedensko mezdo.

„Pozdravljam vas, dragi moji! Kaj bi radi tako pozno?“

„Mnogo imamo na srcu, gospod župnik, povemo vam to na kratko. Zvedeli smo, da je v Ljubljani društvo, nazivlje se, „šolsko društvo sv. Cirila in Metoda“, katero ima ta lepi namen. da nabira prispevke po slovenskih krajih ter ustanavlja slovenske šole po jezikovno namešanih pokrajinah. Vi nam ne smete, gospod župnik, oznanjati besede božje slovenski, vi ne smete naših otrok poučevati v krščanskem nauku slovenski. — Tu je naš zaslužek, vzemite in pošljite ga v Ljubljano s prošnjo, naj nam pošljejo slovenskega učitelja za našo šolo, katero bomo sami založili.“

„Ljubi moji, pomislite vendar, da morajo rodbine vaše tudi jesti. Kaj vam pa ostane, ako daste vse za šolo?“

„Za hrano smo že déli na stran, zato kar vzemite!“

Vsi položé na mizo pomečkane novce. Bili so povsem novi bankovci, semtertje nekoliko počrneli.

„Hvala vam, rojaki, storil bom vse za vas, te novce bom pa poslal v Ljubljano; drži se jih pót vaših rók, težko ste jih zaslužili.“

„In jutri je nedelja, gospod župnik, prosimo, da bi nam propovedovali slovenski.“

„Znano vam je, da mi je prepovedano —“

„Vemo, in radi tega smo danes oznanili vsem rojakom po tukajšnjih jamah, naj pridejo jutri v podolansko cerkev, ker bodo propovedovali slovenski kakor prej.“

„Nasprotniki bodo rohnili.“

„Ne bodo. Pred propovedjo bo napolnjena naša cerkev s samimi slovenskimi rudokopi. Oni, ki nečejo slišati slovenske besede, pridejo naj pozneje, propovedovali jim bodete nemški. Bodite na naši strani, branite nas, gospod župnik; nadomestite nam, kar greši vaš brat zoper nas.“

Saj še celó žival po novih zakonih spada v brambo človekoljubov, saj so družbe, ki jih varujejo sile: z nami naj bi pa ne smel imeti nihče sočutja? Če vi ne, kdo nam bo neki pomagal? Zato le skrbite za nas, mi pa gremo za vami, gospod župnik.“

„No, bodi! Napačno ni, ako bom propovedoval slovenski, tako, kakor umevate vsi. Ali mi obljubite, da ne bodete krušili reda, da bode mirni!“

„Obetamo.“

„Tudi jaz vam obetam, da se bom trudil za vaše pravice, katere imate po božji in človeški postavi. Sedaj pa z Bogom! Ne izneverim se vam nikoli, ne bom zatajil svojega materinskega jezika — na koncu svojega življenja še celó ne!“

IV.

Podolanska cerkev je bila drugi dan zjutraj kakor obležena. Stotine in stotine slovenskih rudokopov se je zbralo okrog nje na malem grobju, in ko cerkvenik odpre vrata, vsujejo se cele gruče v cerkev, čuda, da se ni pripetila kaka nesreča. Kjer je bil prazen kak prostorček, takoj je bilo zasedeno, celó pri altarju so stali ljudje. Župnik, gredoč iz zakristije, prodiral je le težko te stisnjene trume. Toliko poslušalcev ni še bilo v podolanski cerkvi.

Po kratki molitvi se prične propovedovanje o izgubljenem sinu, o razdejanju Jeruzalema, o Savlovem potovanju v Damask.

Pojdite, vi ošabneži, in poslušajte samo trenutek besede selskega duhovnika! Vi se smejete? Ne veste-li, da so se pred besedami propovednikov majali prestoli, tresli imperatorji pod kronami? Bilo je to propovedovanje presunljivo, ganljivo, kakoršnega še ni slišalo ljudstvo v Podolanih.

Škoda, da župnik ni mogel dokončati.

Pri razlaganju o izgubljenem sinu jame se tresti glas njegov, obličje zbledi, glava omahne in roke iščejo opore, da ne zdrknejo.

„Pomagajte gospodu, omedleva!“

Nekoliko rudokopov je hitelo na propovednico; bil je skrajni čas. Nesli so ga doli v zakristijo, škropili in umivali z vodo — toda oko mu je ugašalo, dihanje upadalo.

„Hitite po zdravnika!“

Predno je dospel zdravnik, bil je župnik podolanski — mrtev.

* * *

Takega pogreba ni še videl ta kraj na jezikovnem pomejniku. Vzlic prepovedi nadzornikov in inženjerja je prišlo na stotine rudokopov iz bližnjih jam, Slovencev in Nemcev, ter so nesli krsto in v njej pokojnega župnika na podolansko grobišče.

Borni rudokopi se še zmenili niso za pretenje, da bodo odpuščeni od dela, ako gredo k pogrebu podolanskega župnika. — Toda lastni brat župnikov je poslušal prepoved ter ni šel k poslednjemu počitku spremit svojega lastnega brata, onega, kateri mu je pomogel do kruha.

Slovenski rudokopi so pa postavili svojemu rojaku spomenik z malim napisom:

*Umrl je med službo božjo, dal je življenje
za svoje ovce.*

Vseh vernih duš dan pa leži leto za letom na njegovi gomili prelep venec, za katerega nabirajo vse leto po krajcarju slovenskih rudokopov ubogi otročiči. Minula bodo leta, zob časa bo oglodal tudi ta napis, ki oznanja mimogredočim, da tu mirno počiva vzoren duhovnik, zvest Sloven in neumoren učitelj: iz src hvaležnih slovenskih rojakov na nemško-slovenskem mejniku pa ne bo spomina izruval vihar, ne odstranil zob časa.

Petelin.

(Slika. — Spisal Podgoričan.)

Vse toži in vzdihuje, kako so časi dandanes resni ali hudi. Ne vem, ali je takovo toževanje in vzdihovanje opravičeno, ali je samo navada. Moje mnenje — katerega pa ne vsiljujem nikomur — je tako, da za resne ljudi so bili, so in bodo časi vedno resni; lahko-mišljeni in neresni ljudje pa tudi še v današnjih „resnih“ časih živé neresno, kakor so nekdanj in bodo živeli vedno. Kako resni so nekateri ljudje dandanašnji in — kako neresno živé, pové nam zgodnica, ki se je dogodila poslednje dni.

Veliki Osredok je velika vas blizu Malega Osredka. Pri prvi hiši, kjer se pride v vas, pravi se pri Skončnih ali Skončarjevih, pri zadnji hiši so dobili ime Zadnikov. Med Skončarjevimi in Zadnikovimi je še dolga vrsta sosedov, katerih pa ne naštevam; le tiste vam predstavljam, kateri so sodelovali pri zgodnici.

Skončarjevi so imeli lepega, belega petelina. Modre in prebrisane sosede so se pomenile neke nedelje, ko so vasovale pri Skončarjevih, — bilo je še takrat, ko se je petelinčku pokazal

šele grebenček in je izkušal oponašati svojega očeta, — da je plemenitega rodú, da naj ga torej Skončarica pusti za dom. Veste, petelinček je bil na dolgih, privzdignjenih nogah, ki so bile porastene do tal, ali kocaste, kakor pravijo; greben je imel debel, na kljunu pa krpaste nosnice; repa še ni imel in je bil skoraj gol, kar so le znamenja dobrih kokošjih plemen, v čemur mi poznavalci kurjega rodú izvestno pritrdé.

Navzlic vsem dobrotam, s katerimi je obsipala skrbna Skončarjeva mati belega plemenskega petelinčka, prigodila se mu je bila v

devetindvajsetem tednu tako grozna nesreča, da bi bil ubožec malone ob glavo. Srednjikov France je bil namreč prišel neznano težak od vojaškega nabora. Potrjen je bil, pa ni mogel obupa in žalosti pregnati drugače kakor z vinom. Težak je prišel pravit k Skončarjevim, da so ga vzeli. Naključilo se je, da je Skončarica ravno posipala zobanje, ko pri lomasti Srednjikov v vežo — naravnost med kokoši. Kokoši zleté na vse strani, kamor je katera mogla, le petelin se je vrtel predržno po veži.

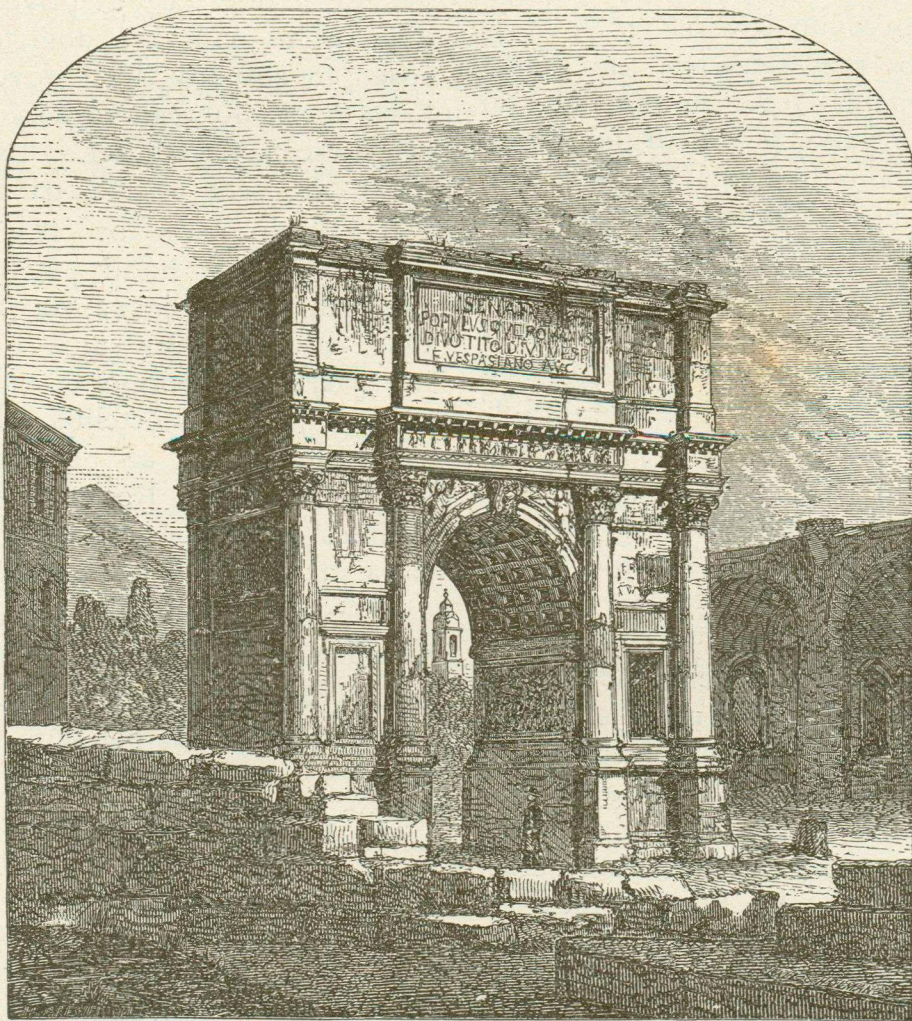
To predrznost je pa moral bridko plačati z dvema prstoma na nogi; zakaj Srednjikov mu je tako trdo stopil nanja, da mu jih je takoj odtrgal.

Zaman je bilo javkanje materino in godrnjanje očetovo; petelinček dveh prstov ni več imel, žalosten se je spreletaval po jedni nogi po dvoru. Srednjikov se je vračal veliko treznejši domov. Petelinček je nekaj dnij šepal, potem so se pa rane zacelile, prsta seveda mu nista več zrastle. Vendar ni bil nič manj uren in pogumen kakor drugi petelinje in petelinčki. Vedela je pa takoj vsa vas, da Skončarjev petelin nima dveh prstov, ker mu jih je odtrgal Srednjikov France.

Po tej nesreči je potekalo življenje petelinu brez nezgode, in ob letu mu ni bilo para v vsaj vasi. Vsem je bil všeč, vsaka gospodinja si je želela takega, toda tak se ni izvalil nobeden več.

Ob tistem času, ko je začel iti Skončarjev petelin v drugo leto, obhajala se je v Velikem Osredku velika slovesnost: škof so delili sveto birmo. Nekaj dnij prej pa je prišla smrt na peteline in petelinčke v vasi, da je bilo joj! Marsikateri petelin je zjutraj še budil svojo pernato družino, zvečer je pa z odsekano glavo ležal za vratmi, ali je pa za devetnajst grošev

prišel pod nož kakega objestnega gostilničarja. Po birmi v vsem Velikem Osredku ni bilo petelina, ki bi bil ime na vreden. Samo Skončarjev petelin je ostal. Tega Skončarjeva mati niso hoteli zaklati, rajši so žrtvovali dve jari kokoši svojim in očetovim birmancem. Pred birmo je bil petelin velik poštenjak. Imenitno in ponosno je sprejavjal Skončarjevo družino po domačem dvoru in vrtu; nikdar ni zašel na ptuj dvor ali vrt, zakaj tam so kraljevali drugi petelini, ki nobenega tekmeča niso

Titov slavolok v Rimu.

pustili čez mejo, kakor je tudi Skončarjev belček zapodil srdit vsakega, ki se je pritepel od koderkoli na njegov svet.

Po birmi se je pa hipoma premenil; postal je pravcati — potepuh. Domača kurja družina se mu je zdela premajhna, domač svet pretesen; postal je gospodar kurjemu rodu v vsej vasi. Toliko je še poznal domači dom, svoj rojstveni kraj, da je zahajal spat na domače gredí; in kadar ni dobil drugje dovolj zobanja, prišel je pogledat v domačo vežo po zrnju, pa vselej je privêdel s sabo dve, tri družice, da je bilo zrnje poprej v kraju. Skončarjevi materi sevé ni bilo všeč petelinovo potepanje, zakaj

domače jarčike in cibike so bile vse razkropljene, ker jih ni imel kdo voditi; nekatere so pa celó kar ž njim pohajale po vasi. Toda kako bi ga mogli odvaditi pohajkovanja? Ako je bil dva, tri dni zaprt v kurniku, kukurikal je tako dolgo, da se je zbrala vsa kurja vas okoli njega, in kadar je bil prost, spreletaval se je toli bolj po vasi, da se naužije ljube prostosti. Drugim gospodinjam je bilo všeč, da je prihajal Skončarjev petelin, ker doma niso imeli petelinov. Toliko sta pa Skončarjeva mati in oče še ljubila petelina, — četudi se je bil popridil, — da ga nista hotela prodati ali pa zaklati.

Toliko o petelinu samem; sedaj pa pride prava zgodbica. Skončarjev petelin je zahajal vasovat tudi k Zadnikovim, kjer se ga je kurja družinica vselej silno razveselila, pa tudi ljudje ga niso nikdar krepelili; trpeli so ga radi, saj je bilo vendar lepo, ako je včasih na gnoju zalopotal s perutnicami in zapel, da se je razlegalo po vsej vasi in mu je tovariš odpel tam v Malem Osredku. Skončarjev petelin je bil pri Zadnikovih kmalu domač in skoro se je predrzno upal v vežo k zobanju. Priljubil se je bil zlasti Zadnikovi materi. Vzdihnila je večkrat proti svoji družini, ali sosedi, ki je prišla mimo:

„Oh, ko bi mi imeli takega petelina! Res je lep in dober mora biti.“

Iskrena želja je dostikrat huda izkušnjava. Ako se pa slabotni človek količkaj udá izkušnjam, pade in izgubljen je. Zadnica je kmalu grešila proti deseti božji zapovedi.

Nekega dné po južini je sedela Zadnica na vežnem pragu in je počivala; mož je bil šel na njivo, otroci so pa kólca prevlačevali po vasi. Kar se pripodi okoli sosedovega ogla Skončarjev petelin, poskoči na dvorišču na gnojni kup, zalopotne s perutnicami in obrnjen v mater zakukurika junaško, da so takoj priteklo vse Zadnikove kokoši. Zadnica ga je precěj časa opazovala s praga, kako se je vèdel, kako je klical kokoši in kako je razkopaval po gnoju; ob tem ji je pa rastlo in rastlo poželenje od hipa do

hipa, da je naposled kar onemogla od izkušnjave. Vstane, ozre se na vse strani, gre konec hiše in se še tam ozre prav pazljivo, in ker ni videla nikogar, gré v vežo. Vzame zobanje, potrese po veži in zakliče kokošim:

„Ciba, ciba, ciba, ná, ná, ná!“

Urno se pridrvé kokoši v vežo, ona pa stopi za vrata, in ko pride tudi Skončarjev petelin, zalopotne naglo vrata, da nobena kokoš ne more uiti. Nato se kakor jastreb spusti med kokoši in lovi petelina. Kmalu ga ima v pestéh; nato brž smukne na izbo, zapre ga v kurnik in pokrije z vrečo. Takó je prišel Skončarjev petelin na Zadnikovo izbo.

Kaj je prav za prav privèdlo Zadnico do tega dejanja, ni natančno dognano. Ohlapni jeziki soséd in sosedov dosti govoré, toda ker vémo, kako malo dobrega vé sosed o sosedu, ne moremo vsega verjeti, ker je najbrž velik del zlobnosti. Zapišem le dve, tri govorice.

Prijatelji Zadnikovi trdé, da se je Zadnica jezila, ker ji je hodil petelin vedno gnoj razkopavat, in ga je zaprla, da bi ga odvadila. One sosede, ki so same k hudemu nagnjene in katere ne morejo o drugih misliti dobro, trdé, da je hotela petelina zaklati in otročji botri za vezilo poslati, ali pa pod roko prodati kakemu kokošarju. Res se je bilo dognalo, da je Zadnica sosedovemu dekliču ponujala dva krajcarja, ako nese prodat petelina.

Čez nekaj dnij šele so Skončarjevi pogrešili petelina. Skončar je že dve jutri vstal prekasno, ker ga ni vzbudilo petelinovo petje.

„Kje pa je naš petelin? Kam je šel?“ izpraševali so se Skončarjevi med seboj. „Ali ga je morda vzela lisica? Čudno, kako da ravno petelina, ki je bil vedno sredi kokošij!“

„E, morda se je pa kje drugje privadil in je ostal tam!“

Skončarja je skrbelo, kaj bo, ako bo vsako jutro predolgo polegal, ker ga nima kdo buditi, kaj bo z delom.

(Konec.)

Vest.

O božja hči, očem telesnim skrita
In vendar vsem očita,
Z nebes razumnim bitjem čast!
Ko prvemu človeku prvič bile
Po krepkih udih od srca so žile,
Razpela ti si nanj oblast.

V ponôčni tvoj temini glas odmeva
In v solnčnem svitu dneva.
Ni kraj, ni čas ne črta mej.

Po vseh stezäh človeka vodiš,
Dejanja vsa mu bistrovido sodiš,
Nazaj gledaje in naprej.

Občutke sladke v srcu mu zažigaš
In proste prsi dvigaš,
Če dihaš vanj blagostni mir.
Ne stráši ga ni noč, ni rujna zarja,
Ni grom, ni blisek, ni lomást viharja,
Kdor s tabo stopa v varni tir.

Obsojaj ga iz ust hudobnih sveta
Sovraštvo in kleveta,
Podtikaj slab namen dejanj:
Poslušaj miren on zlogolko družbo,
Jedina ti sladiš mu bridko službo,
Tolažbo milo vlivaš vanj.

Duši zemljan naj grešni jeke tvoje,
V slastéh se moti, poje,
Zastonj je ves njegov napor.
Ko méni, da že davno mrtev spava,
Nakrát tvoj gromni glas na dan priplava,
Potrè ga trdi tvoj ukor.

Zajé se črv v srcá mu globočine,
Beži mu sèn z blazine,
Mirú mu ne prinese dan.
Najmanji šum in glas se zdi mu strašen,
Celó pred palim listom zdrzne plašen,
Zavetja išče si zaman.

Obup v srcé njegovo jedek sega,
Kot gonjen jelen bega,
Dokler potrtr in zbegan ves
Nekdanje svoje ne spozna slepote,
Poišče truden tihe si samote,
Kjer potok solz privabi kes.

Zemljanov zarod vežejo nebeški
Zakoni in človeški.
Na vse razsipleš svojo luč.
Očem je kažeš jasno, in do hrama
Besed in dobrih činov ti nam sama
Veselo stiskaš v róke ključ.

Sodnica ostra, mila tolažnica,
Temniš, jasniš nam lica.
Na njih se bere tvoj izraz.
Kako ljubó lesné oči nevine!
A komur v prsih pokoj tvoj premine,
Poveša bled, teman obraz.

O stókrat blažen, kdor te verno sluša!
Nekoč se loči duša
Od spon telesnih, s sôlnih mest.
Pred božji bode prestol s strahom spela,
Tam bode sodil večni Bog njé dela,
In tebe le poslušal — vest.

Anton Medved

Loka.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal Fr. Pokorn.)

(Dalje.)

Prva samostanska prednica loških klaris je bila sestra ustanovnikova, s samostanskim imenom S. Gizela (Geysel). Bila je soproga nekega ljubljanskega krčmarja Nikolaja. Imela sta jedno hčer Elizabeto (Elzpet). Spoznavši povesetno minljivost in malopridnost, skleneta zapustiti jo ter se posvetiti popolnejšemu, redovniškemu življenju. Nikolaj gre v Bistvo pri Vrhniki (Vallis iocosa) ter postane ondi kartuzijanski prednik (prior). Mati Gizela s hčerjo Elizabeto pa stopi v novi klariški samostan v Škofji Loki, kjer je bila prva prednica ter tako svoji hčeri dvojna mati, telesna in duhovna. Njeno imetje pa je ostalo samostanu kot last.

Dné 8. listopada l. 1358.¹⁾ se je v Ljubljani spisalo pismo, ki nam pové, da je prednica loških klaris Gizela prodala dve kmetiji na Igu bistriškemu samostanu za 28 oglejskih mark, ker ji je bil ta svet preoddaljen za njeno rabo.

Iz poznejših pisem zvemo, da so imele loške klarise blizu dvesto let privilegij „perpetuæ supe-

riorissæ“, to je, da so volile prednico ne za tri leta, marveč do smrti. Ko je bil samostan s cerkvijo vred popolnoma dodelan, posvetil je l. 1393. brizinški škof Bertold z dovoljenjem oglejskega patrijarha Janeza V. samostansko cerkev. Ravno sto let po zgradbi pa je samostan zadela huda nesreča. Jan Vitovec, vojskovodja celjskih grofov, ga je namreč požgal, ko je s svojo vojsko razdejal mesto Loko.

V isti dôbi pa so že zabeležena imena samostanskih prednic in sicer: S. Elizabeta Šink (Czinkinn) leta 1474., S. Katarina l. 1496., S. Marta Vilhar (Fuelicherinn) leta 1538. Njej je Jakob pl. Lamberg dal v fevd desetino od 6 1/2 kmetije v Sorici.¹⁾ To desetino so pozneje njegovi nasledniki vsakteri novi prednici podeljevali v fevd. S. Kunigunda pl. Siegersdorf l. 1557. V tej dôbi so pri samostanu marsikaj prenovili. Priča temu nam je v kamen izklesana podoba Kristusa na križu l. 1550. vzdana na spodnjem delu samostana ob cerkvi. Da so redovnice bolje mogle izpolnjevati svoje dolžnosti in varovati

¹⁾ Zahn: Cod. dipl. A.—Fr. II. Str. 323. št. 732.

¹⁾ Mittheil. d. h. V. f. Kr. 1860. Str. 81—83. — Izvestja III. str. 246—248.

samostanska posestva, imele so posebne pravice pod varstvom brizinških skofov. Tako jim je l. 1568. škof Ernest potrdil¹⁾ vse njihove pravice in privilegije. In to jim je bilo v posebno pomoč in tudi potrebo, ker so se posestva množila in se je tudi samostan razširjal.

V prvi polovici 16. stoletja je klariški samostan še jako dobro uspeval. Polagoma pa je oslabel. Posebno hude rane mu je vsekalo luteranstvo. Samostan je moral dajati hrano in plačo krivoverskim pastorjem. Tudi mnogo poslopij so mu vzeli ter porabili za posvetna stanovanja. Ob tem času je samostan tako obubožal, da so se komaj štiri redovnice mogle uborno prerediti. Takrat nahajamo te-le prednice: S. Maruša Maj (Mayinn) l. 1583. in l. 1594. S. Ursula Gosar (Gasser), katera je 27. svečana istega leta prejela od patrijarha Frančiška Barbaro ukaz, da mora samostan prenoviti, ker je postal preveč posvetnjaški. Dne 2. vinotoka l. 1599. pa jo je patrijarh odstavil ter 11. velikega travna l. 1600. novoizvoljeno S. Katarino Holder potrdil za samostansko prednico. L. 1603. nahajamo S. Klaro Rizzi, katera se je pritožila patrijarhu, ko jo je l. 1627. vizitator nenadoma odstavil, češ, da se ji godi krivica, ker samostanu ni storila nikake škode, nune pa so ž njo vse zadovoljne.

L. 1633. dne 8. sušca je bila profesa mekinskega samostana S. Suzana Petričević potrjena za prednico loških klaris. Posestvo je nekoliko povečala s tem, da je dne 30. kimovca l. 1641. prikupila gozd „Kolwiza“ pri starem gradu od Kristijana pl. Siegersdorf in njegove žene Rozine r. pl. Lamberg. Dne 23. velikega travna leta 1642. pa poprosi dovoljenja, da bi smela dvakrat na leto iti pogledat polje in pristavo ter ondi urejati gospodarstvo, ker je samostan obubožal. Po njeni smrti je bila dne 27. vel. travna leta 1645. za prednico potrjena S. Agata Oberegger (Obereckerinn). Ta je izmed najzaslužnejših prednic za samostan tedanjega časa, pa je doživela tudi največ bridkostij in nesreč. Na sv. Janeza Krst. dan l. 1660. je hud požar razdejal samostan in cerkev. Namerjali so zunaj mesta²⁾ sezidati nov samostan s cerkvijo, a ta sklep se vendar ni uresničil, marveč so gradili na prejšnjem mestu. Dne 12. velikega travna l. 1663. prosi prednica Agata dovoljenja, da bi smel kak prelat vložiti pri dozidani novi nunski cerkvi vogelni kamen in posvetiti pet oltarjev. Dne 2. rožnika i. l. sporoči patrijarh Janez VII. Delfin kamniškemu župniku in nad-dijakonu Juriju Škrlu (Scarlichius), naj se iz-

polni predničina želja in naj uvêde nekaj novih nun. Ko je bila cerkev dodelana, posvetil jo je ljubljanski škof grof Jožef Rabatta z dovoljenjem patrijarhovim dne 17. grudna leta 1669. Ta prednica je dala napraviti tudi dva nova zvonova, kakor govori napis na njiju, jednega l. 1663., drugega pa l. 1664. Tudi na zgornji porti je l. 1653. mnogo prezidala in popravila. Dobro je bilo torej za samostan, da je ravno takrat bilo v samostanu več nun, katere so imele bogato dedščino, kakor Marija Lukančičeva i. dr. Leta 1652. je bila prikupila za samostan tudi desetino osem kmetij na Klancu pri Kranju od cerkljanskega župnika Matije Wrezela. Ne le po rodu kot baronica je bila plemenita, marveč tem bolj še po modrem delovanju.

Po njeni smrti je 4. rožnika l. 1673. izvolilo 16 sester za prednico S. Regino Thaller iz Železnikov, katero je patrijarh potrdil. Tudi ta je marsikaj izboljšala pri samostanu. Po njeni smrti je bila leta 1687. izvoljena za prednico S. Marija Frančiška Adelman, doma iz Kranja, 47 let stara. Volilni akt je podpisalo 18 nun. Patrijarh jo je potrdil 20. vinotoka i. l. Proti koncu l. 1705. pa je ostavila svet in na njeno mesto so 7. sušca l. 1706. izvolile za prednico Suzano (Marijano) roj. pl. Hohenwart, katero je patrijarh potrdil dne 30. sušca. Ta je bila jako sebičnega in aristokratskega duha. Umrta je 19. velikega travna 1714. Odslej pa je vodila samostanske posle celih 22 let prednica S. Marija Petričević. L. 1717.¹⁾ je prejela od mesta nekoliko sveta ondi pri hlevih; tako se je razširil prostor, ki ga je ogradila z novim ograjnim zidom. Bila je prav blagega srca. Umrta je leta 1738. Proti koncu svojega življenja je imela mnogo neprilik z vlado.

Imele so klarise staro pravico, da se v njihove notranje stvari ni vtikaval nihče, marveč so same vladale samostansko gospodarstvo. V prvi polovici 18. stoletja pa je posvetna oblast marsikaj določevala tudi zastran samostanskih razmer. Tako je n. pr. določila, da se ima ob smrti vsake prednice imetje zapečatiti in popisati. Volitev prednice in umeščevanje naj se godi vpričo komisarjev, katere samostan pogosti ob tej priliki. To pa samostanu ni bilo po volji, zatorej je prednica prosila vlado, naj bi ostala stara navada. In res pride 28. rožnika l. 1737. iz Gradca cesarski razglas, s katerim se na podlagi najvišje določbe z dne 5. rožnika opušča zapečatba in popis imetja in dovoljuje, da samostan ostane v starih navadah. Kar pa se tiče volitve in umeščevanja prednice, godi naj se vendar vpričo komisarjev, kakor je določeno v splošni pragmatiki. Izostane le pogo-

¹⁾ Heckenstallers Frisingensia 12, 59. — Mittheil. des historischen Vereins für Krain. 1859. str. 42.

²⁾ Izvestja I. str. 30.

¹⁾ Mittheil. d. h. V. f. Kr. 1852. str. 59.

stovanje komisarjev in odpusté se volilne vladarske pravice.

Samostan bi se bil rad popolnoma otrešel zunanjega upliva svétne oblasti, zatorej sklene, da hoče, kakor drugi redovi, voliti prednico tudi le za tri leta in ne do smrti. Zopet je šla prošnja na vlado. Dné 24. mal. srpana l. 1737. pa pride iz Gradca nova cesarska določba, da se ustreza samostanu, samo dokazati mora, da se je po duhovski oblasti potrjena volitev prednice na tri leta tudi uvédla resnično. Tako bi bila torej končno stvar uravnana. Toda prednica S. Marija Petričevič umrje kmalu potem, in dné 4. sušca l. 1738. pride iz Gradca nov ukaz, da se je zapečatba po deželnem vicedomu že pripravila in da naj se z volitvijo nove prednice počaka, ker volitev na tri leta še ni določena. Dné 9. vel. srpana i. l. pa vlada naposled dovoli, da smé samostan voliti prednice na tri leta ali pa do njene smrti, samo imetje naj se popiše pravilno, da se zvedó dohodki in izdatki. Nato prosi samostan vlado dné 13. kimovca i. l. dovoljenja, da bi se prednica volila brez komisarja, imetje pa naj se pregleda vsakih deset let po deželnem vicedomu. Vlada je dovolila samostanu, kakor je želel¹⁾, dné 22. listopada l. 1738. In tako je bila novoizvoljena prednica S. Ignacija grofica pl. Lichtenberg dné 15. grudna potrjena in gorenjski naddijakon Leopold grof Petazzi jo je umestil.

Po njeni smrti je bila potrjena dné 18. velikega travna leta 1745. novoizbrana prednica S. Alojzija pl. Lichtenberg, katero je umestil dolenski naddijakon Karol grof Petazzi, njena naslednica je pa bila S. Marija Serafina, roj. „de Warmus“. Ob razpustu samostana je prestopila k uršulinkam v 78. letu svojega življenja ter dala 4200 gld. kot ustanovo samostanu.²⁾ Umrla je dné 3. prosinca l. 1789. stara 84 let. Po cesarskem ukazu je niso pokopali v samostanski cerkvi, kakor poprej druge, marveč prvo na pokopališču v Stari Loki poleg župne cerkve.

Njena naslednica in poslednja prednica klariškega samostana je bila S. Avguštna pl. Rastern. Ta je ob razpustu klariškega samostana v Loki prejela pokojnine 365 gld. na leto, druge nune pa po 200 gld; teh je takrat bilo še 21 in poleg teh še nekaj novic.

Dné 12. prosinca l. 1782. je izšel cesarski ukaz, da se ima poleg štirih drugih razpustiti tudi njihov samostan, češ da ne zadostuje več časovnim razmeram. Kot komisarja, katera imata izvršiti cesarski ukaz, bila sta dné 29. prosinca poslana v Loko Kajetan pl. Petteneck in Mihael

Uselman. Našla sta v samostanu še imetja v vrednosti okoli 100.000 gld., kar je zaznamoval dvorni svetnik Anton Reschen. Dné 1. malega srpana je nehala služba božja v samostanu in potem bi imele nune zapustiti samostansko poslopje. Dano jim je bilo na izber, ali hočejo prestopiti v kak samostan istega reda zunaj dežele, ali pa živeti med svetom. To dovoljenje jim je dal tudi goriški nadškof Rudolf Jožef dné 20. mal. travna l. 1782., ker so ga prosile. Tako je torej nehala nad 400 let stari klariški red v Škofji Loki.

V isti samostan pa so poklicali uršulinke iz Gradca.

Kot začetnice so prišle v Loko tri nune¹⁾: M. Marija Emerika grofinja Batthyany, kot prva prednica, M. Katarina Amon, kot hišna in šolska nadzornica, in M. Mihaela Wahrheit, potrjena učiteljica. Dné 6. listopada l. 1782. so odpotovale iz Gradca v spremstvu nadduhovnika barona Inocencija Tauffererja in 12. listopada ob 10. uri dopoldne so dospele v Loko. K njim se je pridružilo in prestopilo tudi še več klaris, da so ostale v samostanu, ker se niso hotele drugam seliti in tudi ne živeti med svetom. Tako je samostan imel kmalu 16 učiteljic, katere so za svoj posel prejemale iz verskega zaklada tudi nekoliko plače („congruam portionem“) in pa še nekaj drugih za samostanska opravila potrebnih redovnic.

Izprva niso imele mnogo učenk. Vseh skupaj je bilo 86 in sicer v znotranji šoli 24, v zunanji pa 62. Sčasoma je pa šola toli napredovala, da je dandanes v znotranji šoli že poldrugsto učenk, v zunanji pa nad tristo. Iz nekdanje zunanje in znotranje trirazrednice se je zunanja povzdignila do petero-, znotranja pa do osmerorazrednice. Treba je bilo zato razširiti šolska stanovanja. Okoli l. 1870. so samostan podaljšali proti vrtu za celo veliko dvonadstropno hišo in l. 1883. tudi zunanjo šolo vzdignili še za jedno nadstropje. To povečanje samostana za šolske potrebe je stalo precéj denarja, in vendar ni bilo treba niti mestni niti starološki občini nič šteti. Z loško grajščino je pridobil l. 1891. mnogo ne le samostan, ampak tudi šolski zavod.

Dné 26. vinotoka leta 1810. je umrla prva uršulinska prednica, katera je 28 let vladala samostan. Njena slika, kakor tudi slika prve prefekte, se še hranita v samostanu. Za njo je bila izvoljena Dunajčanka M. Marija Barbara Amon, katera je umrla 12. listopada l. 1826. za jetiko. Njena naslednica je bila blaga, goreča in jako pobožna redovnica M. Marija Terezija Ramspacher. Po njeni smrti dné 26. prosinca l. 1839. je M. Marijana Serafina Hau-

¹⁾ Mittheil. d. h. V. 1866. l. c.

²⁾ Beri: Milkowicz. str. 198.

¹⁾ Mittheil. d. h. V. f. Kr. 1860., str. 71.

senlechner, doma iz Celovca, do l. 1854. vodila samostan. Pod njenim vodstvom se je samostanski vrt l. 1846. za polovico povečal. Za njo so izvolili Ljubljankinjo M. Alojzijo Hueber za prednico, ki je imela ta posel šest let. Njena naslednica je bila dve leti M. Nikolaja Zupan iz Velesala in od l. 1862. M. Benedikta de

Renaldy z Reke do leta 1891. Pod njenim vodstvom se je mnogo storilo za olepšavo in razširjenje samostana. Za zaslužno delovanje v samostanu in šoli je prejela od cesarja zaslužni križec. Jako slovesno so jo pokopali dne 29. rožnika l. 1892. Sedanja prednica je M. Katarina Majhnič iz Ljubljane. (Dalje.)

Slovenski cerkveni govor iz l. 1706.

(Priobčil J. Mantuani.)

(Konec.)

De gratia et meritis.

*Ad S. Cancianum
propè Auerfperg. 1706.*

*In 2dis primitijs Dni
Balt. Wurzer, Parochi ibidem.*

Ecce sacerdos magnus, qui in diebus
Suis placuit Deo, ut inuentus est iustus Eccl. 44.*)

Enu uefselu dobru jutru, inu srezhin sueti dan pernešem, nisku se per- | pognem, inu taushent srezh vofhim tebi visoku zhastiti lubesniui Mas- | nik, isvoleni moi g. ozha, ter se stabo is farza resuefselim, de ti taisto shlahtno | nornuznifhi arznio Elixier vitæ imenuana si snefhil, inu dozhakal, nad katero | tulikain zhafsa ti arzati so studerali, ter io uener nikuli nisfo mogli ukub slo- | shiti, inu sgruntat, de si lih uelike zhudefsa so od taiste prauili, de namrezh ufse | bolesni osdraui, te flabe stury mozhne, te ftare mlade, te blede ardezhe, te nero- | do- uite rodouite, inu de te polouizo martue supet oshiuu. Koker pishe Torquemada | (A^o 1531) de utim mesti Taranto en gospud ftu leit ie neuarnu bolan leshal, de she oben | se ni niega fdrauia trofhtal, ali koker hitru ie bil leto arznio ushil, prezei ie bil | fdrau, leip, mlad, inu ardezh ratal. She zhudnifhi ie, kar Petrus Maf- faeus pishe, | de en drugi 300 leit ie shiuil, ter po leti arznij 3 krat ie bil supet mlad ratal. | aku so letu fabule, ali historie, bodi koker ozhe.

Ali letu ie guifhnu inu resnizhnu, de ti visoku zhastiti Masfhnik, moi | persarzhni g. ozha donafhni dan si dobil in dozhakal to prauo arznio Elixier | vitæ imenuana, tu ie gratiam efficacem¹⁾ (: quæ infallibiliter obtinet opus illud | salutare, seu quæ semper cum ipso actu est

connexa, ita ut non possit non bene agere, vocatur | libertas a coactione :) katera tebe is slabiga mozhniga, is blediga ardezhiga, is | ftariga mladiga ie fturilla, tu ie, de ti skusi sufsebno gnado boshio utuoy fhmani | lepi siui ftarosti tiga mashtua tulikain si doshiuil, de koker taku rekozh si se po- | mladil, inu ponouil, de ti koker en uzherai shegnan masfhnik, dones s. nouo masfo | berrefh, satu jest s' ufsimi moimi pregnadliuimi visoku zhastitimi visokurojenimi | Duhounimi inu deshelskimi and [ohtliuimi ukub- sbranimi]¹⁾ se tebi perklonim, inu sa to sufsebno od g. | Boga tebi dana gnada ftabo is farza se resuefselim.

Ali samu letu meni inu ufsim ukubsbranim se se slu inu zhudnu fdi, de ti visoke zhasti | uredni masfhnik na leta tuoi S. vefseli dan h tuoij drugi S. noui masfi s enim taku | porrednim preprostim gmain masfhnikom inu Prædigariom si se praeskarbil, | dokler ie tebi dobru snana inu uedeozha moia nespamet preprofhna, inu nesas- | topnost, de jest tuoij zhasti, inu takimu pregnadliuimu ukubsbranihu s moijm preslabim jesikom ne bom mogl sadofti sturiti. Satu jest narpopreid tebe, potler ufse | and. [ohtliue ukubsbrane] pohleunu profsim, de mi se slu ne bodo uselli, aku jest tiga donafhniga | shenina moiga g. ozheta s' flatimi peruti te

¹⁾ T. j. dejavno milost, ki gotovo doseže izveličalno delo, ali ki je vselej združena z dejanjem tako, da mora dobro delati.

¹⁾ Tako razrešavam kratico in znak: nekako AM prečrtana, kar je gotovo namesto našega P. N. Svoje dopolnitve oklepam z []. Prim. tudi opazke.

*) Ves naslov se glasi slovenski: O milosti in zaslužnih (dobrih) delih. Pri sv. Kancianu blizu Turjaka. 1706. Ob zlati maši gosp. Baltazarja Wurzerja, župnika ravno tam. „Glej, veliki duhovnik, ki je bil v svojih dneh Bogu všeč in bil najden pravičen.“ Eccl. 44.

niemu spodobne huale nebom samogl | sadofti pousdignit, inu pozhaftiti, ter ijh tudi sa audienz profsim, de en maihin zhafh | s poterpleinom bodo mene poslufhalli gouorit 1. od uelike zhafsti inu uifsokufsti | tiga mafhtua timu gmain folku k enimu nuzu inu nauuku: Ecce sacerdos magnus. | 2. Kaku ta moi vifsoku zhastiti g. ozha ufsuoijm shiueinu ie g. Bogu dopadil, | niemu k enimu trofhtu: qui in diebus fuis placuit Deo. 3. od negoue sauese, inu | dolshnusti pruti ufsim suoijm Pomozhnikom, Patronom, dobrutnikom, Farmanam, | periatelom, snanzom etc, ufsim k enimu vefseliu: Et inuentus est iustus. ter ufse | moie slabu gouorjeine bom uishal g. Bogu, niega lube[è] materè D. M. inu timu Don[atorju] | te poshtenne farre Varihu S. Cancianu na zhafst inu na hualo. Parate. |

Eccè sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo et inuentus est iustus. Kaku | uelika tedai, kaku vifsoka kaku fhtimanna ie zhafst tih mafhnikou? Ah andohtliui [ukubsbrani] vam nekate- | rim, kateri od tega morebiti nikuli nifte flifhalli, bo teshku uerieti. Taku uelika, ta- | ku vifsoka, taka fhtimanna ie zhafst tih mafhnikou, de na semli glihe nima. Taku | Ignatius (Epistola 10. ad Smirnenses): Sacerdotium summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt¹⁾, sakai ta nar | mainfhi mafhnik ie uezh koker ufsi Kraili inu Cefsarij tega suita. Leta se doli usa- | me shnegouih ss. shegnou: ex potestate ordinis et jurisdictionis. Ex potestate juris- | dictionis, niemu ie oblast dana zhes ufse grehe tiga suita s besedami Christusaumi | (Joann. 20.): accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinu- | eritis, retenta sunt.²⁾ Item (Matth. 16.): quidquid ligaueris super terram, erit ligatum et in coelis | et quidquid solueris super terram, erit solutum et in coelis.³⁾

On ie tedai en prauu kluzhar Nebeshki, en sodnik tiga suita, on fodi grehe tiga | grefhnika, po kateri sodbi, kar on na semli odpusty, inu odueshe, tuištu ie tudi v ne- | besih odpufhenu, inu oduesanu, inu kar en Mafhnik **na semli timu grefhniku ne- | odpusty, inu ne-** odueshe, tuištu tudi ne odueshe inu neodpusty g. Buh vnebesih. | Velika zhafst, uelika oblast tiga mafhtua! Christus ie Lazarum od smerti obu- | dil, (Joan. 11.) kateri suesan ie bil utrugo poloshen, ie dial suoijm jogrom soluite eum.⁴⁾ |

¹⁾ T. j.: Mašništvo je najvišja čast izmed vseh, kar jih je med ljudmi.

²⁾ T. j.: Prejmite sv. Duha; katerim bodete grehe odpustili, tem so odpuščeni, in katerim bodete zadržali, tem so zadržani.

³⁾ T. j.: Karkoli boš zavezal na zemlji, bo zavezano tudi v nebesih, in karkoli boš razvezal na zemlji, to bo razvezano tudi v nebesih.

⁴⁾ T. j.: Razvežite ga.

skusi katere besede se drusiga ne saftopi, koker ta nim dana oblast grehe odpu- | fhati sic Augustinus. Glihi vishi ta grefhnik uezhkrat suesan leshy ugrobu suoijh | grehou pride h spuuidi, Christus prauu suoijm mafhnikom: soluite eum, de pogublen | ne bode, ampak isuelizhan. |

2. ta uelikust inu vifsokust tiga mafhtua se tudi ble doli usame ex potestate | ordinis, katera oben Krail ni, inu nebode imel. Sacerdoti ordinando dicitur: accipe po- | testatem conficiendi kai sturiti? morebiti kai lepiga, shlahtniga kufhtniga sturiti? | tega ne. Morebiti semlo inu Nebu? uelika reizh bi bila leta, ali fhe tega ne, ampak | conficiendi corpus et sanguinem D. N. I. C.¹⁾ [= Domini Nostri Jesu Christi] ô uelika zhafst! ô uelika oblast tiga stanù | katera zhafst inu oblast oben drugi ni imel, koker sam Christus na semli bi imel imeti, | tifto ie on mafhnikom zhes dal. Kai sa ena zhast ie leta s lastnimi rokami Boga | prieti, okuli nositi, inu na mestu Christusa na semli biti! Veliku se ie fhtimal ta | preusetni Amon (Ester 5.) kateri od kraila Afsuera zhes ufse suoie firfhte ie bil postaulen, | inu de niega samiga kraaliza Vafthi en samkrat ugostie ie billa pouabilla. pfui | stako prasno hualo inu zhastio. Veliku uehshi zhast ie g. Buh dal mafhnikom, kir | taifte ne en samkrat, ampak ufsak lubi dan h suoijm Neb.[efhkim] gostarijam perpusty, de | oni ufsak lubi dan Angelskiga kruha se naspishaio. |

Tedai ueliku preniska pergliha bi billa mafhniko fyrfhtom inu kraikom perglihat, taku | meni prepouei Chrisost[omus]: ne mihi ô mundi reges gradus uestri extollatis majestatem, | quæ dum sacerdotali comparetur magnificentiae aut disparet omnino, aut vix videtur. | Kraili imao oblast zhes semlo, mafhniko zhes Nebesfa, kraili samoreo semel- | ske gnade deliti, Mafhniko pak boshie. Kraili samoreo od smerti tiga tellefsa | odrefhit taifte, kateri skusi hudu diaine leben so sapadli, Mafhniko samoreo | od pakla refhit dufhe, katere skusi grehe tiftiga so saslushilli. Inu kaku delezh ie | zhafst tih mafhnikou od zhafsti tih kraillou, nam pouei s. Amb.[rosius] **quantò aurum plumbo | praestat, tantò regibus** dignitate praecellunt presbiteri.²⁾ (: de dignitate sacerd. c. 2.) |

Sdai bi jest eniga Mafhnika perglihal tim fhtimanim Nebesam, sonzu, luni inu sues- | dam, ali to pergliho mi supet doli udari August.[inus] sacerdos Dei, si reges mundi aspicias ma- | jor es si altitudinem coeli contempleris, altior es, si pulchritudinem solis et stellarum | pulchrior es. (Sermo ad sacerdotes.) Dneua bi meni permankalu, kader bi ufse letu posebe

¹⁾ Storiti telo in kri N. G. J. K.

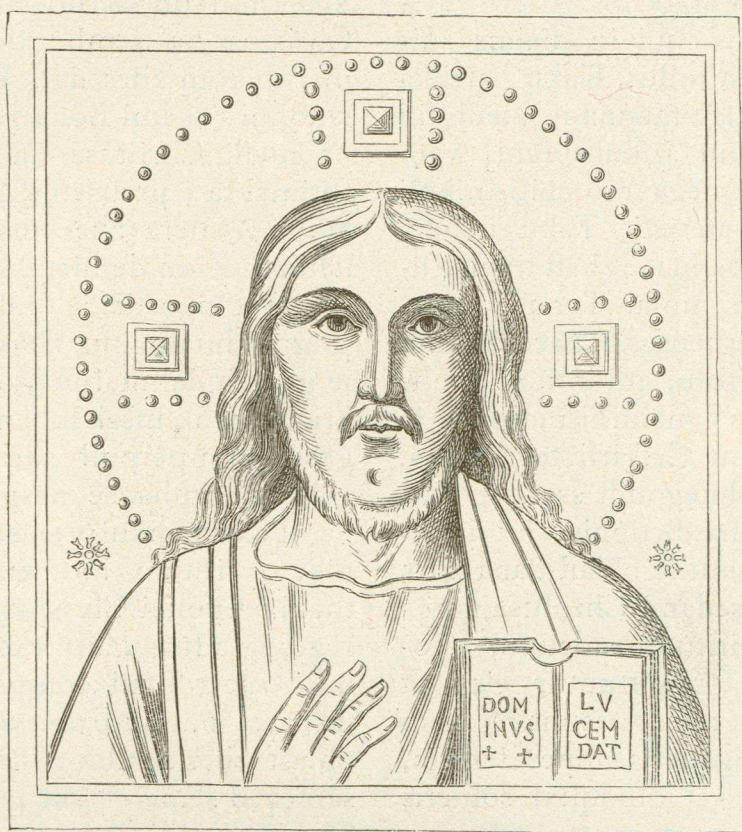
²⁾ T. j.: Kolikor je zlato bolje od svinca, toliko višjo čast imajo duhovniki memo kraljev.

inu posamim uen | reskladal. Tedai ti mafh-nihi so uehshi koker kraili tiga suite, visso-keishi koker Ne- | befa, lepfhi inu suetleifhi koker sonze, luna, susede na Nebi. Tedai en Mafhnik | nima sebi glihe na semli, tudi ne pod Nebom, ampak morebit verhu Nebes, tedai | eniga mafhnika Neb.[eskim] Angelom bom per-glihal, sakai uezhkrat u s. pismi Mafhniki | An-geli bodo imenuani (Apoc.[alypsis] 2. 3. Ma-lach.[ias] 2.) Jnu s. Greg.[or] ferm. ad. sacer-dotes prau: omnes qui sacerdotis | nomine censentur, Angeli vocantur. Ali tudi leti neob-foj zhaft tih Mafhnikou, ampak | cillu zhes Angele se pousdiguie. Reis ie, de taku dobru Angelom koker Mafhnikom | ftoj Boga zha-stiti, molliti, dushe varuat, inu sa nie skerbeti, ali mafhniki uehshi | oprauilla imαιο, koker Angeli, sakai mafhniki ss. sacr[amen]te uen daieio, kerfshuieio, | od grehou oduesuieio, inu kar ie nortuuehshi, zartanu s. refhnu tellu consecraio, | inu sheg-naio, kateru Angeli ni-maio. Odtot Angeli so eni flushabniki tim shegna- | nim mafhni-kom poduersheni, do-klar ne Mafhniki An-gelam, ampak Angeli mafh- | nikom per s. mafhi pohleunu gori ftesheio. |

Koker ijh ie vidil Chrisoft.[omus], kateri per mafhi enimu mafh-niku pohleunu so gori stre- | gli. (Hom.[ilia] de n[on] contemn[en-da] eccl[es]ia) Jnu s. Greg.[orius] de consecra-[tion]e (sic!) d[i]g[na]t[i]o[n]e 2. prau, de kader mafhnik zhes hostia tih | 5 fuetih befsedi srezhe, s katerimi is kruha stury tu prauu jagne boshie, s uina | praua S. refhna kry, de takrat tulikain Angelou, de bi se preshteiti ne mogli, ne- | uideozhih per altariu z.[artanu] S. Refhnu Tellu inu Kry mollio, inu timu mafhniku pohleunu | gori ftreisheio, satu s. Auguft.[inus] mafhnike patres Christi¹⁾ imenuie rekozh: ô sacerdos | Dei vicarie et pater Christi, respice sublimi-tatem Angelorum, quibus sublimior es, | nam illi meruerunt esse serui Christi: tu uerò me-ruiſti esse pater Christi quem con- | secrando

in sacr[amen]to genuisti.¹⁾ (lib[er] de commen-d[atione] cleric[orum].) Kir s. Bernardus te mafh-nike taku ogouory: ô vi mafh.[niki] | kaku ui-fsoka zhaft inu gnada ie uam g. Buh dal, de uas ie nikar le zhes Kraile | inu Cefsarie, inu zhes ufsa zhaft tiga suite, ampak tudi zhes Ang.[ele] inu Archang.[ele] | pousdignil inu po-uifhal. Inu raunu s. Bern[ard] alio in loco taku gouory: Deus qui | mirabilis est in om-nibus, mirabilior est in sacerdotibus, dum per eos ſua mirabilia mys- | teria operatur, quod nullis ordinibus Angelorum, nullis potestatibus est concessum.²⁾ | Satu ie dial s. ozha Franciscus seraph[icus] de kader bi on eniga Angela srezhal, inu | eniga mafhnika, popreid bi Mafhniku ko-ker Angelu roke kufhal. |

fdai jest nauem, kam bi zhaft tih mafh-nikou pousdignil? na semli ne- | naidem nizh zhastitifhiga, koker zhaft tih Krailou inu Cefsariou, ali letem en | mafhnik delezh naprei grede. Pod Nebom ne-uidim nizh lepfhiga, koker sonze, | luna, susede, ali tudi lete premaga zhaft duhou-na. V nebefsih sunai g. Boga, inu | lube Di-uize Mariae nenaidem nizh fhtimanifhiga, ko-ker te prelepe ss. An-gele, ali tudi | zhes nie se usdiguie zhaft tih mafhnikou. S. Auguft.[inus] premifhleozh, de na semli, inu | na Nebi nizh se nenaide, de bi ti duhouni zhasti

Kristusova glava. (Slika v S. Ponzianu.)

se moglu perglihat, prau: | Solo creatore suo inferior.³⁾ Tukai s. Bern[ardus] se sazhudi, inu prau: ô sacerdotes, quam | felices vos dixerim, si sacerdotaliter uixeritis, credimus enim, quod non fit potestas post | Deum, sicut est potestas uestra.⁴⁾ Holla kai misliſh ô s. Auguft[inus]:

¹⁾ T. j.: O maſnik, božji namestnik in oče Kristusov, poglej veličastvo angelov, mimo katerih si viſji, zakaj oni so zaslužili biti služabniki Kristusovi, ti pa si zaslužil biti oče Kristusov, katerega si rodil, ko si posvetil v za-kramentu.

²⁾ T. j.: Bog, ki je čudovit v vseh rečeh, je čudo-vitejši v maſnikih, ker po njih opravlja svoje čudovite skrivnosti, kar ni dovoljeno nobenim vrstam angelov, nobenim oblastem.

³⁾ T. j.: Samo od stvarnika svojega nižji.

⁴⁾ T. j.: O maſniki, kako srečne vas bi ſtel, če po du-hovsko živite! Verjemo namreč, da ni oblasti za Bogom, kakorſna je vaſa oblast.

¹⁾ T. j.: Očete Kristusove.

Kai gouorish ti sueti | Bern[ardus] sta morebiti posabila na zhast, uelikust, inu visokust zeshene Mariae Diuize | inu ti ô s. Bern[ardus] neueifh, kai si od nie dial? ô benedicta, omnis gratiae, quis alitudi- | nem gloriae tuae poterit inuestigare?¹⁾ ter uener kaku ti sdai mafhnike zhes nie | zhast inu visokust pousdiguiesh? kir prauifh: credimus enim, quod [non] fit potestas post Deum, sicut est potestas uestra.

Ah [lubi ukubsbrani] reis ie, uelika zhast, uelika oblast ie M[arie] D[iuize] ali she uefhie ie tih mafh- | nikou. D[iuiza] M[aria] ie reis billa mati sinu Boshyga, kateriga le en samkrat ie rodilla, mafh- | nik ie pater Christi, kateriga ufsak dan rody. Veliku samore D[iuiza] M[aria] per suoimu sinouu | s' suoio proshnio, ali uener nima oblast ff. sacra[men]te uen dajat kerfhuati, spoueduati inu | z[artanu] s[uetu] R[efhnu] Tellu consecrerat, koker mafhnik. Kai tedai uefhie, uifsokeifhi, zhastitifhi more | biti, koker en mafhnik, katiriga samiga g. Buh sa suoiga namest- nika, ia koker | sa eniga Boga na semli ie postauil, kateri namesti niega te ff. oprauilla dopernafha | satu supet se zhudi s. Bern[ardus] inu saupie: ô ueneranda sacerdotum dignitas, in quo- | rum manibus uelut in utero virginis filius Dei incarnatur.²⁾ Vna shena ie en sam | krat chr[ist]um slifhala le samu prediguat, ie saupilla: Beatus venter qui te portauit | et ubera, quae suxisti.³⁾

(Luc. 11.). od tebe ô mafhnik se letu more rezhi: beatus venter etc. sheg- | nane tuoie roke, katerere ufsak dan g. Boga se dotizheio. shegnane tuoie ufta, katere | ufsak dan niega ukufio. shegnan tuoi shelodiz, kateri ufsak dan niega zierra, | shegnan si ti vus, kateriga kri inu mefsu s. suetim R[efhnim] Tellefsom, inu Kriju ufsak

¹⁾ T. j.: O blažena, vse milosti, kdo more preiskovati visokost tvoje slave?

²⁾ T. j.: O častitljivo dostojanstvo mašnikov! V njihovih rokah se učloveči sin božji kakor v telesu Device.

³⁾ T. j.: Blaženo telo, ki te je nosilo, in prsi, ki so te dojile!

dan | se ukub smeifha. ô tedai zhefhena! ô pohualena! ô uelika! ô isuolena! ô neis- | gruntana zhast tiga mafhtua! katera ufsa posuitna tih Angelou, ja cillu D[iuize] M[arie] | zhast preseshe inu premaga. Stega se obilnu lohku doli usame, kai sa ene zhastij, | inu spofhtuuaina so uredni ti mafhniki. |

Ali joh fhpot! joh shalost! joh nesrezha! quomodo obscuratum est aurum, mutatus | est color optimus¹⁾ (Jerem. 4.) morem shaluati cum propheta. o kaku ie fidaine zhafse ta kraileua |

Mati božja v katakombi sv. Priscille.

zhast tih mafhnikou otemnella, skusi ferdamanu shleht preshtimaine tiga folka! | Joh kaku eni safhpotuieio frahtuieio sanizhuieio, oprauieio ia cillu gerdu smeieio | mafhnike boshie namestnike, regale sacerdotium?²⁾ nozhem naprei nofsit gerde spotliue | exemple katerih silla ueliku bi uedil pouedat, katere od tih deshelskih pruti tim | duhounim se dopernafhaio, na katere me ie sram smiflit nikar tukai pred takimi | [ukubsbranimi] ijh uen prauit. etc. etc. etc. Ali gorrè taushentkrat tiftimu, kateri mafhnike | boshie namestnike nefhpostuie! taku sam chr[istus]: qui vos audit, me audit, qui vos | spernit, me spernit.³⁾ ô moij lubi mafhniki! moij isuoleni namestniki! Kateri uas fhposh- | tuie, ta mene fhposhtuie, kateri vas sanizhuie, ta mene sanizhuie, et qui spernit | me, spernit eum, qui misit me.⁴⁾ (Luc. 10.) Polle nesrezho! polle pregreha

uelika frahtuati safh- | potuati Luba s. Troijza. Kai pak sa ene straff[inge] so uredni takufhni nefposhtu- | vauzi tih mafhnikou? guifhnu uelike straffinge. |

Moisefsaua sefra Maria ie mermralla inu safhpotualla suoiga brata Mois[efsa] | kateri ie bil

¹⁾ T. j.: Kako je otemnelo zlato, premenila se najlepša barva!

²⁾ T. j.: Kraljevsko mašništvo.

³⁾ T. j. Kdor vas posluša, mene posluša, kdor vas zaničuje, mene zaničuje.

⁴⁾ T. j.: In kdor mene zaničuje, zaničuje njega, ki me je poslal.

mafhnik, ie io uti prizhi g. Buh straffal, de ufsa ie billa gobaua | ratala. (Num. 12.) Core Dathan inu Abiron so fashpotualli Mafhnika Aarona, polle straff[inga] | semla se [ie] pod nimi odporla, inu shiue posharla. (Num. 16.) Jnu u s. pismi uezh takih straffing. | fdai jest taku prauim: aku g. Buh ni puftil sanizhuati ftariga testamenta | mafhnike, kateri lauter martue offre koker voli kofhtrune telleta etc. niemu so offrualli, | kaku ueliku myn pufti safhpotuati nouiga testamenta mafhnike, kateri ne martue | offre, ampak ta shiui offer kry innu mefsu suoiga lub[iga] sinu Chr[ist]usa IESVSA niemu | ufsak dan gori offruieio. Ah vae vfm uam sanizhuauazom tih mafhnikou, kateri | guifhnu velikih straffing se imate bati. Takih ie she veliku profhlu na uni suet, kateri | od g. Boga nifso imelli te gnade, de bi na nih smertno urro bili dozha-kalli mafhnika | de bi se mu bili spouedali, inu ff. sacr[amen]te od niega prejelli, ampak bres mafhnika, | bres ff. sacr[amen]tou so umarli hstraffingi, kir mafhnike so safhpotualli. |

Satu nikar jest, dokler mene bi neusliffhali, ampak sam s. Duh vas profsi: Ho- | norate Deum ex tota anima uestra, et honorificate sacerdotes.¹⁾ (Ecclesiast. 7.) ter od samiga hudizha | se vuzhite, kateri, koker stojj pifsanu in chronicis FF. MM.²⁾ enkrat ie srezhal mafhnika, | de S. R. Tellu ie nefsil hbolniku, se mu hudizh s' obemi koleini perklone, kader pak prasin | mafhnik ie nasai fhal, se mu ie hudizh senim koleinom perklonil. Pole she hudizh | fna mafhnike ble fposhtuati, koker ijh kerfheniki snaio, sakai: honor qui sacer- | dotibus habetur, in Deum refertur.³⁾

Sdai iest flifhim, da prauite: mi radi fposnamo, da smo dolshni mashnike fposhtuati, | ali ijh ozhemo fposhtuati, kir gerdu ini spotliuu se sadershe? mi bi ijh | guifhnu is farca radi fposhtualli, kader bi oni shiuelli koker nih duhoun ftan | pelle, inu koker s. Paul sapouei: Esto exemplum fidelium in uerbo, in conuersione in | charitate, in fide et castitate, in omnibus te ipsum praebe exemplum bonorum operum.⁴⁾ (1. Timot 4.) mi pak tulikain rezhi per nih vidimo, katere nas pohuifhaio, oni bi shnih diainom inu | exemplom imelli nam pot kasat pruti Nebefsam, ter nam pot kasheo upakl, ue-

¹⁾ T. j. Častite Boga iz vse svoje duše, in počesčujte duhovnike.

²⁾ Tu je težko uganiti, kaj je mislil avtor; jaz bi to razrešil z: Fratrum Minorum, dasi ne vem, kje bi bilo to mesto iskati.

³⁾ T. j.: Čast, ki se izkazuje duhovnikom, ozira se na Boga.

⁴⁾ T. j.: Bodi vzgled vernikom v besedi, v vedenju, v ljubezni, v veri, v čistosti; v vseh rečeh se kaži kot vzgled dobrih del.

liku | rezhi bi mi neuedilli kader bi se od nih ne- navuzhilli etc. etc. etc. sakai praui Hieron[ymus] (l[ibro] 2. in Ezech.) | grandis dignitas sacerdotum, fed grandior ruina, si peccent.¹⁾ [P. T. ukubsbrani] ufse letu perpuftim | de tudi umed mafhniki se naideo, kateri neshiue taku, koker po nih s. stanu | bi imelli, ali imate uedit, desilih mafhniki so Angeli, uener nifso s duha, | ampak skrij inu smefsa, Angelzi so bili ftuarjeni vnebefsih, mafhniki pak | na semli. Angelzi so bili en pur zhifsti Duh, ter uener ta 3tij tail g. Bogu | se ie bil upunt postauil, Mafhniki pak so skrij inu smefsa | koker sem she dial : | od nature k hudimu nagneni koker drugi ludie. Peter ie bil firsht tih mafhnikou, | s' Christufsom 3 leita ie hodil, uener 3krat ga ie bil sataijll. Ta ali uni mafhnik | gerdu, spotliuu, nezhiu, nesramnu shiuy, de tudi enimu Deshelskimu zloueku | taku shiueti se nesfodobi etc. etc. etc. |

Is tega uener se nemore sklenit, de bi ne bili dolshni take mafhnike fposhtuati. | Kdu ie bil hudobnifhi koker Caiphas? ter uener Christus ie hotl, da se ima fposhtuati, | dokler ie bil mafhnik, sakai ie kregal Petra, da ie bil udaril hlapza Caiphe- | shauiga: percufsit seruum Pontificis. multo minus ipsum pontificem id est sacerdotem etc.²⁾ (Joan. 19.) Jest sa guifhnu ueriamem, de oben mafhnik unafhi Deshelli se nenaide taku | hudoben, koker ie bil Caiphas, tedai ste dolshni ijh fposhtuati, de silih uidite, ali | flifhite, de neshiue, koker so dolshni. Taku sapouei concilium Aquisgranense: licet | sacerdotes in multis sunt negligentes non tamen vituperandi, nec despiciendi sunt, | sed propter illum, cuius ministerium gerunt audiendi et congruo honore sunt uene- | randi,³⁾ Ter aku sledniga tudi poredniga mafh[nika], ste dofhni fposhtuati, |

Kaku ueliku uezh ste dolshni fposhtuati takufhne bogabojezhe, g. Bogu inu ludiem | perietne andohtliue ftare mafhnike, kakurfhen ie moi vifoku zhastiti lub[esniui] mafhnik | ta donafhni shenin, Faimofhter S. Canciana per Teriakou. qui benè praesunt presbiteri | praui Paulus (1. Timot. 5): duplici honore digni habeantur.⁴⁾ jest pak prauim, de en tak, kakurfhen | ie ta vifoku zhastiti moi g. ozha, truiue zhasti ie ureden, ene sauolo negouiga | mafhtua, te

¹⁾ T. j.: Velika čast je duhovnikov, toda večja je propast, če grešé.

²⁾ T. j.: Udaril je hlapca velikega duhovnika; veliko manj duhovnika samega, to je mašnika.

³⁾ T. j.: Zbor Ahenski: Četudi so duhovniki v mnogih rečeh nemarni, vendar se ne sme grajati ali zaničevati jih, marveč zaradi onega, čegar službo opravljajo, treba jih je poslušati in primerno častiti.

⁴⁾ T. j.: Mašniki, ki dobro vladajo, naj se imajo vredni dvojne časti.

druge sauolo negouiga lepiga shiueina, te 3 tie zhasti sauolo nego- | ue leipe starosti, taku s. Duh: coram cano capite consurge, et honora personam senis¹⁾ | (Proverb. 16.) od kateriga shiher smeim rezhi: |

Ecce sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo, et inuentus est iustus. Ter | kdu bu meni sameril, aku bom dial, deon od suoie mladosti notri do negoue leipe | siue starosti ie g. Bogu dopadal. Placuit Deo. on se ie rodil A^o (= Anno) 1633. 18. Febr[uarii] | na dan s. Simeonis, sastopit, de koker ta mafhnik Simeon JESVM chr[ist]um narozhey | taku tudi on u suoijm prihodnim stanu tiga mafhtua v rokah ga nofsil bode, koker ga tudi nosi do donafhniga Dneua, poterdim cronograficè: 1. tV sIMEon Deo aLto pLaCens. Placuit Deo. Kir on de silih ureunim stanu, uener u strahu boshijm, inu | ulepih ditezhnih zhednostih gori srejen, se ie ushulo podal, lipu se vuzhil, ufsak mei- | fiz po 2. 3. ia uezhkrat se spouedal, inu obhajal. cronog[raficè] 2. oMnes ferè saCros Dies Con- | fessVus. Placuit Deo. Koker u 3.º shulo ie stopil, prezei ie ratal sodalis en andohtliui | hlapiz inu slushabnik te nouurojene krailize tih Angelou Mariae Diuize, nij h zhasti | s eno persego se ie sauesal, de on nio tu ie Mario Diuizo, dokler bo shiuil s' ufsim flisom, | andohtio inu mozho ozhe zhastiti, nie zhast inu hualo uen glafsiti, ja s' suoio krijo | kader bi htemu perfhlu, taisto sapezhatit, inu lete terdne andohti ie dan donafhni, po- | terdim cronog[raficè] 3. Verè soLers afseCLa DoMInae.

Placuit Deo. vtim koker ie urednu uerieti, fledno 3.º nedello u meiszi suoio s. spu- | uid inu obhajllu sa te uboge Dufhize tih viz g. Bogu gori offral, inu ijm vnebesa po- | magal koker tudi on do don[afhniga] Dneua per s. mafhah deilla. Cronog[raficè] 4. Manes è pVrgatorlo | aD. CoeLos Legans. Placuit Deo. Kir supet u 5. 6. shuli ie ratal en fhe ble aiffrig | flushabnik M[arie] D[iuize] vnebu usete, kir supet s eno nouo persego u nie flushbo se ie sauesal, | ja tudi de ufse popolnoma ozhe ueruat, karkuli g. Buh inu niega neueista Mater Ecclesia | ie ali fhe bode gori postauilla ueruati, ufse letu on dopolni do don[afhniga] dneua. cronog[raficè]: | 5. JVratè et pLene Magnos Deos CoLens. Placuit Deo. Koker ie k uehshi pameti perfh, | leipe andohti ie sazheinal | : sa te skriune andohti sam g. Buh uei, le od vnainih | iest tukai sastopim : | Kir ubrataufhina christusauiga terpleina, s. Roshenkranza | s. skapulieria, S. R. Tellefsa, s. Francisca, s. Antona, s. Josepha etc. inu udruge ss. bratoufhine se ie pustil inu profsil

sapifsat, katerih regule inu posttaue dan don[afhni] | flisik dershij. cronog[raficè]: 6. oMnes In Deo sanCtos et sanCtas Venerans. de moi | Balthasar Wurzer vus s dufho inu stellesom g. Bogu, D[iuzi] M[arii] v[fsim] Neb[e-fhkim] S[uetnikom] inu S[uetnizam] se | ie offral, inu zhes dal, ter ufse letu don[afhni] dan s suoio Drugo nouo mafho po- | terdi cronog[raficè]: 7. Corpore et anIMa Deo saCratVs.

Placuit Deo. utim kir suoie studiraine s leipo hualo ie dokonzhal, ga ie g. Buh | poklizal ad suum genus electum, ad regale sacerdotium. h timu suoimu isuolenimu | spolu, hti kraileui zhasti tiga mafhtua, h kateri priti ie ufselei shelil, de anno kar | ta cronog[raf] ven da: 8. saCerDotIVM anheLans id est 1656 se ie h s. mafhtui naprau- | lal, kateriga ie srezhnu dobill, de anno kar leta cronog[raf] uen skashe: 9. saMa- | rlae noVa Deo saCra LegIt. (: anno 1657 ante 50 annos Dom[inica] 5. post pascha | per Diuizi Mariae (sic!) ushmariae to paruo nouo Mafho v[fsigamogozh]nimu Bogu gori | offral. Placuit Deo, u tim kir ie g. Bogu dopadil, ie sauola negouiga lepiga | sadershaina ranzimu vif-sokurojenimu gnadliuimu Joanni Andreae groffu | de Auersperg gospudu Teriashkimu tudi dopadil, da kumai zhes enu leitu po ne- | goui parui noui mafhi ga ie perporozhil sa Caplana raunu semkai h s. Cancianu, | uleti flushbi okuli 23 leit se ie taku lipu sadershal, de ta uprizho sedeozhi | vifokurojeni gnadliui g. Wolff Englbert groff de Auersperg u leto suoio | Farro s. Canciana niega sa eniga aiffrig zhuiezhiga uredniga Faimofhtra inu | Duhouniga Pastiria isvolil, in postauil, ukateri Farri: ut lucerna supra candela- | brum posita koker ena gorezha suezha na suezhnik postaulena: cronog[raficè]: 10. Paro- | ChIae pastor bIs DeCeM et bIs bInIs annIs she u tu zhetertu inu duaisetu leitu | ufsim suoijm poduershenim Dufham s' suoimi lepimi exempli taku suetlu neprei | sueiti, de ufsi niega Farmani, Duhouni, inu Deshelski, maihni, inu ueliki, ja sam | g. Buh, inu s. Cancian enu fufsebnu ueliku dopadeine nad nim ima: cronog[raficè]: | 11. Creator et CreatVra te aDaMat In orbe. altero cronog[rafico] fhiher poterdim: | 12. Eò MagIs In CoeLIs DILigerIs. |

Eh od ueliku drugiga uezh leipiga shiueina, zhednosti inu tugenti bi imel | gouorit, ali zhas me neprei shene inu s. pismu mi perpouidie: ne laudes hominem | in vita sua¹⁾, satu niega dalei ne bom hvalil niega huala ie taku ufsim dobru | snana. spodobnu ie niemu g. Buh dal tako leipo utu 74tu leitu dolgo | starost do-shiueti inu drugizh s. nouo mafho brati: quia

¹⁾ T. j.: Pred sivo glavo vstani in spoštuj osebo starčkovo.

¹⁾ T. j.: Ne hvali človeka v njegovem življenju.

placuit Deo et inuentus | est iustus. Ali samerkaite vam h trofhtu inu kueseliu vi and[ohliui] sant Canzianzi | inu ufsi [ukubsbrani] kai od eniga takiga prauizhniga mafhnika, kakufhen ie leta nafh | g. ozha, s. Duh dalei govory: Et in tempore iracundiae factus est reconciliato | de uas sant Canzianze seno ali drugo saflusheno straff[ingo] g. Buh ni straffal, | ali nestraffa, sahualite primariò g. Bogu 2 dariò vafhiga vifsoku vredniga | Duhouniga pastiria, uafhiga g. Faimofhtra, dokler ob zhafsu te iese boshie, | ob zhafsu, kir bi g. Buh imel uas otepsti, on s' fuoimi ss. molituami, inu ss. mafhami | niega potalashi: 13. teMpore Irae Deos sVos pLane pLaCans.

Eh kei bi she nekatera farra, nekateri farmani billi, kader bi nih flifsik | mafhniki, Caplani inu Faimofhtri ss. mafhami inu molituami sa nie g. Boga | neprofsilli, inu niega netolashili? fledni mafhnik ie tempore iracundiae reconciliatio | koker ie bil inu ie ta moi donafhni mafhnik, od kteriga dalei gouory | s. pismu: Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi. Pole lon | inu saslusheine negouiga lepiga shiueina: Ideo iurejurando fecit illum Dominus | crescere in plebem suam, tu ie, spodobnu ie g. Buh niemu dopustil priti do take | leipe fiue starosti, do druge s. nove mafhe. spodobnu tedai on koker po suoijm | primku Wurzer koreniak se ie dones u gnado boshio taku globoku ukoreninil, | de koker ueriamem, inu sauupam, de posihmal s taifte skusi obena grefhna | perloshnost se uezh ne bo pustil uen sbrifsat, uen istargat, inu uen fdreti. Letu | bodi reis cronog[raficon]: 14. CresCI In DoMInI gratII. Ti g. Balthasar Wurzer | ustarosti rafesh, inu u gnadah boshijh se koreninifh. |

Vfse letu ie reis skusi te besede: Ecce Balthasar Wurzer sacerdos magnus, qui | in diebus suis placuit Deo et inuentus est iustus. Anagramma: Hanc rem lau- | dat è Dijs sustulit necefe nutui, qui vita gaudet bona, probis securè successu- | rus. sa to gnado se on sahuali pruti g. Bogu, kir on ufse tu hudu spoterpleinom | ufse tu dobru sueseliem ie pretarpil, inu prenefsil, dokler on brumnu shiuy, tudi stimi | brumnimi shiher unebefsa pride. fdai supet prauim: Dilectus Deo et hominibus | cuius memoria in benedictione est. (Ecclesiast. 45.) ter letu k eni fhe uehfi poterdi, kaku bi on | Bogu inu ludiem ne bil lub, perietin inu dopadliu? sakai koker pishe Vener[abilis] Beda | (Tractatus de misae sacrificio) de fledni mafhnik s' fledno s. mafho stury, ss. Troyzi zhast inu hualo, Angelom | vefselie, tim grefnim odpuhaine grehou, tim prauizhnim obstojezho gnado, | Dufhom v vizah hlad, s[ueti] k[arfhanski] C[atolfhki] cerkui dileshnost chriftufauiga terpleina, sam

febi | trofht inu arznio. Letu stury fledni Mafhnik, kulikain krat on s. mafho berre. |

Sdai pomislite, [ukubsbrani] kulikainkrat ie on utih 50 leitih negouiga mafhtua letu | sturil? in uno anno ie 365, zhafsi 66 dni. Vfak dan fledni mafhnik ie dolshan | s. mafho brati, de ie le per mozhi, per fdrauii, inu bres urshoha. Tedai kar ie meni | uedeozhe, de kar sem sraun niega shiuil, inu negoue farre 6 leit en neureden | flushabnik bil, Bogu inu ludiem shiher prizham, de u 6 leitih | sunai kakufhne | boleisni ali flabufti, de silih taku star, ter aku ozhemo po prauizi fodit po gmain | besedah: senectus ipsa est morbus, moremo rezhi, de negoua uelika starost shiher | eni bolesni se more perglihat | uener cillu malukdai ie s. mafho brati uen spustil | junioribus sacerdotibus pro exemplo. etc. |

Kir tukai fledni lohku sklene, zhe on u suoij ueliki starosti taku rad s. mafho | berre kaku ueliku raifhi u mladosti ie tiste bral? Kulikain tedai ss. mafh ie on | u 50 letih sbral? u 50 letih pride mafh 18310. fdai pak od te summe usamem | prozh ne uezh, koker sa enu leitu mafh, katere nikar rad, is fuoijh teshkih | boleisnah, u oprauillah, inu ufsuoij ueliki starosti ie mogl uen spuifti, bi | ijh tedai ostallu 17945 mafh. Ah memoria iusti cum laudibus ô ueliku fhtiueine | od tebe branih ss. mafh! Tedai tulikainkrat ie on sam sebe poarznual, S. k[erfhansko] c[atolfhko] cerku | Chrifsti terpleina opumnil, Dufhe u vizah ohladil, te prauizhne ugnadi boshij | poterdil, tim grefnim odpuhaine grehou pernefsil, Nebeske Angele resuefselil, | ss. Troijza pozhaftil inu pohualil. |

Kai pak uela? Kaku luba inu perietna ie g. Bogu ena sama s. mafha? Ena sa- | ma s. mafha eniga mafhnika ie g. Bogu lublifhi, perietnifhi, inu dopadliuifhi, koker ufse | dobre deilla, zhednosti inu tugenti, katere ufsi ss. ludie na tim sueti od sazhetka | so dopernesli inu dokonza tiga suita ijh bodo dopernesli. Ena sama s. mafha eniga | mafhnika ie g. Bogu lublifhi, perietnifhi inu dopadliuifhi, koker ufsa zhast inu | hualo, katera niemu ufsi St. Angeli S[uetniki] inu S[uetnize] vnebefsih, od uekoma so skasalli | inu do uekoma bodo skasalli. O tedai zhes taushentkrat ti frezhni mafhnik, | ti moi vifsoku zhastiti g. ozha! Kulikain zhastiti inu huale si ti sturil utih | 50 leitih tuoiga mafhtua g. Bogu, Angelzom, S[uetnikom] inu S[uetnizam] vnebefsih skusi | tuoie s. mafhe! Kulikain trofhtou, gnad, pomozhi inu dobrot si ti sturil | tim ludiem na semli utih 50 letih skusi tuoie s. brane mafhe! Kaku bi tedai | [lubi ukubsbrani] on dilectus Deo et hominibus Bogu inu ludiem ne bil lub, perieten, inu dopadliu? | Ah and[ohliui] lubesniui, zhastiti mafhnik! ti stari

moi Simeon! Kir ti skusi arznijo | gnade boshie si se supet pomladil, inu koker en nou shegnan mafhnik ratal, kir uidim | ayffer, andoht inu uesfelie ufsih tuojh prizhnih Duhounih inu Defhelskih [andohtliuih ukubsbranih] | kateri mozhnu shellé, de bi ftuoimi shegnaniami rokami prauiga shiuiga Boga | goriusdigniti skorai uidili, kateri tuoie profhnie inu g. Bogu perietne molitue, | katero sa nie bofh dones fturil, inu tuoiga s. shegna, kateriga ijm bofh ven delil | kumai dozhakaio, poidi tedai srezhnu, inu uesfeliu perstopi k altariu, ter offrai | tu pravu jagne boshie ozhetu Nebeskimu, ali sa koga?

Ah preneureden inu preporeden sem jest tebe vuzhiti, kai imafh fturiti? preslab | inu preneumen sem jest tebe vishat, sa koga imafh dones tuoio drugo s. nouo mafho | g. Bogu gori offrat, ampak supet k enimu nouimu trofhtu inu uesfeliu ufsim [lubim ukubsbranim] | samù se podstopim tebe senim puhftobom ali zharko opumnit, en sam puhftob R[ecordationis] utuoio donafhno drugo s. nouo mafho tebi perporozhim. |

1°. Recordare cronog[raficè]: reCorDare parentVM In saCro. spumni ter nikar nepo- | sabi na tuoie lube ranze ftarifhi, kateri tebe gori so sredilli, inu htimu s. mafhtui | tebe nauishali, ter letu si dolshan ex virtute pietatis filialis is zhednostfi te di | tezhne brumnofti. 2°. recordare cronog[raficè]: reCorDare ChrIstorVM. na s. ozheta | papefha, na skoffa Lublanskiga, kateri tebe ie shegnal, inu sam utuoie s. mafhe | se perporozhil, na vus spol duhouski. inu dokler tukai duhouni stan tebi perporo- | zhuiem 3°. recordare cronog[raficè]: reCorDare Magnae Abbatlae sltItCensIs et Abbae | AntonII. vel reCorDerIs MonasterII sltItCensIs. od katere duhoune hifhe ufse | potrebe sa tuoi duhouni stan spodobne si bil sashihran. de lohkeifhi | uftan tiga mafhtua fi ftopil. Jnu letu ex virtute beneficentiae. 4°. recordare cronog[raficè]: reCorDare Decenter prosapIae De AVersperg. te visokurojene gnadliue | Fyrftaue Auersperg[s]ke hifhe,

od Katere she tulikain leit nie farro, uelike fufsebne | gnade, inu ufsakdaine dobrute ushiuafh. Ja tudi 5°. recordare cronog[raficè]: reCorDerIs | benefaCtorVM, dobrutnike, periatile, snanze, katerim pokakufhni kuli dobruti si sa uiesan | inu dolshan sa nie molliti ter letu ex virtute gratitudinis.

6°. recordare cronog[raficè]. reCorDare ParoChIlanorVM. vel reCorDerIs In Paro- | ChIlanos tIbI DeDItos, na ufse, tuoie poshtenne farre, tuoie tebi poduershene Dufhe, | de bi taifte po tuoijm nauuku, inu uishainu se sadershalle, inu Nebefsa si saslushille, | ter letu ex virtute iustitiae. 7°. recordare cronog[raficè] reCorDerIs MIserae ChrIstI- | anItatIs na ufse tuoie donafhne rumarie, na ufsa krainska deshella, ja na ufse re- | shallenu ubogu kerfhanftuu, de bi skusi tuoio profhnio ufsi upraui k[erfhanski] C[atolfhki] uerri | ostajozh shiuelli, inu umerli, ter letu ex virtute charitatis. Vltimò recordare | cronog[raficè] reCorDare LVgentes obLItos Manes katere na tuoio drugo s. nouo mafho | se uesfelè, inu na tuoio profhnio kumai dozhakaio, de bi taifte po tuoij s. mafhi | suiz vnebefsa fhle, sa tebe inu sa nas g. Boga profsille. Letu ex virtute misericordiae. |

Sdai uener sklenem moie slabu gouorieine, ter tebi ô lubesniui shegnan mafhnik | inu moi isuoleni g. ozha s' ufsimi moimi [lubimi ukubsbranimi] vofhim, upopolnoma fdrauii, u spo- | dobnim uesfeliu od 74 do ftu leit shiueti, koker nekdai Palemon discipulus | en aid suoimu preceptoriu N. Calao dolgu shiueti ie vofhil ftimi skorai formal | besfedami: Vrbanus jupiter hisce donis ad saecula virum trahat. Katere | besfede temu kar iest tebi sem vofhil, lepu flushio, kir leta anagrama uen pride: Balthasar Wurcerus hodiè secundo primitians viuat, ter prauim | Disticho cronostico:

HaeC ego qVæ DICo tIbI prono eXpeCtore
DICo
pLena sVperVIVas saeCVLa VIVE VaLe.

Amen.

Črtice z avstrijskega juga.

(Piše dr. Jos. Marinko.)

(Dalje.)

V Dalmaciji, v stari Avstriji sva. Četudi sva dospela v drugo deželo, ne vidiva mnogo razlike v krajih. Tabačnih nasadov ni več, a vse drugo je podobno dolini, po kateri sva ravnokar drčala. Voziva se le malo časa še, pa sva v Met-

koviću. Kraj je dobro znan iz turških časov, zakaj jedino skozi to mesto so smeli Turčini od morske strani v svojo Hercegovino. Še bolj pa je Metković znan iz l. 1878. Od todi namreč je deloval modri Jovanović tako spretno, da je obvaroval deželo krvi, katera bi bila sicer gotovo tekla na vstajniški, kakor tudi na naši

strani. Turke je kar presenečil z nenadnim prihodom čez visoke gorske vrhove pred Mostar, kakor smo že čuli; vdali so se brez strela. Znan je pa Metković tudi le predobro nekaterim starejšim in mlajšim vojakov, ker je ravno v njem dobil marsikdo nesrečno mrzlico. Pravili so mi sicer, da je kraj sedaj bolj zdrav, ali vendar še vedno nevaren; pa tudi ni čudo — le glej, kako ti zastaja tu po morju zadrževana Neretva v globoki strugi! Ako prideš v Metković, pazi nase: ne pij vode, niti je ne mešaj z vinom; pij „suho“ vino — vsaj dobiš izvrstne dalmatinske in hercegovske črnine na izber; — ne jej rib in po solnčnem zahodu ostajaj doma — pa se ti ni bati metkoviške mrzlice! Zvečer ostajati doma — bilo bi pač tudi pri nas za marsikoga prav dobro zdravilo, da ne bi dobil, ne rečem mrzlice, pač pa — težke glave.

Neretva, zlasti odslej italijanska „Narenta“, je tu jako globoka, da je plovna za največje ladije; zaradi tega dohajajo brodovi z morja naravnost v Metković. Država je storila mnogo, da utrdi reki bregova in tako zavaruje ladije ob času velikih viharjev. Daleč v morje segajo varovalne zgradbe, ki so stale do 9 milijonov goldinarjev. Neki Dalmatinec mi je sicer nevoljno zatrjeval, da je slavna vlada storila za Dalmacijo jedino le to, in sicer še to brez potrebe in prave koristi. Bodi-si že kakor koli: ljudje z vladnimi naredbami sploh niso radi zadovoljni, istina je vendar, da so utrdbe jako dobre.

Nisem imel prilike ogledovati si mesta, ker je ladija odplula proti Adriji brž po prihodu železničnega vlaka; videlo se mi je čedno, ležeče na brežiču vzvišenem nad Neretvo. Posebno mično kipi proti nebu visoki zvonik katoliške cerkve.

Vožnja po Neretvi traja dolgo: potrebovali smo do morja dve uri. Prva postaja je Fort-Opus, trdnjavica z nekaterimi drugimi zgradbami, vzvišenimi na skalnih tleh, ki se dvigajo precēj nad rečno površje. Iz časov pred zasedanjem je ta trdnjavica znana; čuvala se je nad Turki, ki so mimo nje prehajali v Hercegovino. Gradi se sedaj na tem skalnatem otoku nova katoliška cerkev. Pravil mi je Slovenec, vrhniški kamnosek, da se stavi v njej krasan oltar iz kararskega mramorja.

Slednjič sva na morju. A tukaj skoro ne veš, da se voziš po slani gladini globoke vode. Na levi imaš dolgi polotok Stou, italijanski Sabbioncello. Polotok se ne vzdiga visoko nad morsko površino, čezenj vidiš gore otokov Mljeta (Meleda) in Korčule (Curzola). Komaj sva mimo polotoka, že nas pozdravlja z visokimi gorami podolgovati otok Hvar (Lesina). Pa tudi dalje se voziva le mimo otokov, ki zapirajo pogled na široko morje.

Vreme smo imeli prekrasno, mirno; zdelo se mi je, kakor bi se vozil po kakem solnograškem ali švicarskem jezeru, zakaj na desni ti je kršna Dalmacija, ki se odsvita z v nebo štrlečimi pečinami, na levi pa so visoke gore različnih otokov.

Dalmacija je gola v višini, a v nižavi — pač le med skalami — redi neštevilno oljk in plemenitih trsov, ki rodé daleč znano močno dalmatinsko vino. Vina pridelajo mnogo, tako tudi olja in južnih sadežev; toda vseh domačinov vendar ne more prerediti zemlja, zaradi česar odhajajo večinoma po svetu iskat si ljubega kruha. Zlasti so Dalmatinci znani kot izvrstni mornarji; ne morejo biti brez čolna in vesla; njih pravo življenje je na morju.

Lepo je tukaj; nekaj posebnega je na teh vrhovih, ožganih od solnčne vročine; toda domače se mi ni zdelo. Lepše je pri nas na pisanih lokah, v hladnih gozdih, na rodovitnih njivah, na zelenih goricah. — Nekako tožiti se mi je jelo po domu, dasi sem imel prav različno ljubeznivo družbo. Tu ti sedi slovenski Vrhničan, kamnoseški podobar, tam usmiljena sestra iz Makarske, rojena slovenska Ribničanka; poleg je Dalmatinec, ki je stavbeni mojster v Spljetu; a zopet se lahko kratkočasiš z družbo hercegovsko: mohamedani so — oče, sin in stričnik. Da so bogati, to se jim vidi očitno; dom jim je Ljubešić blizu Mostara. Skrbni oče spremlja 15 letnega sina v Spljet, ker je čul, da je tam izvrstni zdravnik. Sin že nekaj tednov pokašljava, treba mu je zvedene zdravniške pomoči. Stričnik, kakih 20 let star mož, je izobražen, celó nemški jezik si je prisvojil v šerijatskem zavodu sarajevskem. Mohamedani so, ali vendar trdijo, da niso Turki, marveč „narodom“ Slovani, kar se jako redko pripeti med mohamedanskimi Bošnjaki in Hercegovci. Za svojo vero je ta trojica jako vneta, četudi trdi stari mož, da so bili njegovi pradedi kristijani. No, stričnik dostavlja, da niso bili katoličani, ampak Bogomili. To utegne biti resnično, zakaj pravih katoličanov pomohamedanilo se je malo, nasproti pa je zgodovinsko istina, da so ravno Bogomili podpirali Turke in jako radi sprejeli njihovo vero. Sicer so pa ti trije Hercegovci prav ljubi društveniki. Prepričan smem biti, da bo po mlajših dveh tekla še krstna voda iz roke katoliškega mašnika. Oče bo pač umrl v svoji veri — ima jo za pravo: glej, kako pobožno ti moli klečé, deloma sedé na svojem čilimu. Dostavljam samo še, da se mlajša dva nosita „civilno“ ali „evropski“, trdeč, da hočejo obleko sprejeti vsi mladi Bošnjaki, le mesto „fesa“ ne bodo nikdar deli na glavo našega klobuka.

Govoril sem samo slovenski, umeli so me vsi. Nekateri so celó trdili, da sem Hrvat, a

da imam posebno narečje. Slovenec, jug je tvoj; časti svoj krasni jezik!

Vožnja proti Spljetu je trajala jako dolgo, ker je parnik oddajal pošto na različnih krajih. Vozé se med otokom Hvarom in dalmatinskim nabrežjem smo se ustavili pred mestom Makarsko. Žal, da nisem mogel v mesto; stopil sem pač na suho, ali brž je parobrod zapiskal in trebalo je stopiti na krov. Od Makarske smo pluli proti otoku Braču k sv. Martinu, od njega v Želzo na Hvaru, pa zopet proti Braču in dalje med njim in otokom Solto po ozki morski ožini proti Spljetu. Koncem otoka Hvara se nam je v veliki daljavi nekoliko pokazal otok Vis (Lissa), kjer so Italijani l. 1866. videli in občutili, kaj premore pod modrim vodstvom avstrijsko brodovje.

V Spljet sem došel 11. vel. srpana ter si brž poiskal nasvetovani mi hôtel Trocoli.

Spljet — Dalmatinci izgovarjajo navadno Split — ima kaj ljubko lego na polotoku med spljetskim in kastelskim zalivom. Obkrožuje ga v vshodu visoka gora Mosor, severno pa Kozijak. Zahodno koncem polotoka se vzdiga višina Marijan (178 m), vshodno pa trdnjava Grippi. Jugovshodno sega 665 m daleč v morje novi „molo“, ki je dal Spljetu veliko in jako dobro zavarovano luko.

Dosti bi se dalo govoriti o znamenitem mestu, ali ker utegne to mesto natančneje opisati kdo drug, povem le znameniteje reči.

Italijansko ime „Spalato“ navadno „Spalatro“ je dobilo mesto brez dvoma od Dioklecijanove „palače (palatium)“, v katere velikih prostorih je večinoma vzdano staro mesto. Palača je bila štirikot s stranmi proti jugu, severu, zahodu in vshodu. Sredi vsake so bila utrjena vrata, na vogalih pa močni stolpi. Na južni strani se še sedaj poznajo dobro dorski slopi in različne polkrožne izdolbine.

V sredini mogočne palače je bil cesarjev mavzolej — sedanja spljetska stolna cerkev, kakor priča napis v cerkvi. Zaradi starosti je bila ta cerkev že jako slaba; pokazale so se take razpoke, da ni bilo več varno vanjo hoditi. Pet let je bila zaprta. Presvetli cesar sam je dal znatno vsoto, da se je starodavna starina zopet toliko popravila, da je bilo možno posvetiti jo v službo božjo. Zgodilo se je to vpričo cesarjeviča in prevzvišene mu soproge Štefanije. Veliki oltar je posvečen Materi Božji, stranski sv. Dojmu, učencu sv. apostola Petra, kateri učenec je bil prvi škof v Spljetu. Počiva pa svetnik v cerkvi v dragoceni mramorni krsti.

Pred stolnico se je prizidalo mogočno stebrišče, na katerem je od l. 1416. zvonik. Ako nisi pretruden, splezaj na visoko zidanje in ve-

selil se boš prekrasnega razgleda po morju in bližnjih otokih.

Nasproti mavzoleju proti zahodu je bil Dioklecijanov domači tempel, pozneje so napravili iz njega baptisterij. Ohranjen je še prav dobro. Njegov obok ima tako lepe „kasete“, da se brez dvoma malokje nahajajo tako dobro ohranjene iz starih časov.

Gimnazijski ravnatelj, duhovnik gosp. Bulić, ki je ob enem ravnatelj muzeja in član stavbenega odbora za popravo stolne cerkve, razkazoval mi je z največjo ljubeznivostjo vse znamenitosti, posebno pa še muzej, ki je doslej v treh poslopih. Pričakuje lastne muzejske stavbe, ki je tu jako potrebna; zakaj mislim, da ni mnogo muzejev na svetu, ki bi imeli večje zbirke starin, kakor jih ima spljetski. V bližnjem Solinu — Saloni — se je našlo veliko znamenitih napisov, kipov, sarkofagov in drugih stvari. Nekateri napisi so jako važni, ker se iz njih razvidi, da so se tekom časa v Tacita vrinile nekatere pomote pri lasnih imenih n. pr. čitati se mora Pontilius ne Pontius, . . .

Opomnim ob tej priliki, da je tudi v baptisteriju zgodovinsko znamenit sarkofag. Ko so prihruli Tataři, bežal je ogersko-hrvaški kralj Bela IV. v Kliš blizu Solina, kjer sta mu umrli obedve hčeri. L. 1242. se je vračala žena njegova in mati umrlima hčerama v domovino ter je dala napraviti malo kamenito rakev, da je shranila v njej ostanke dragih hčerá. Počivala je ta rakev stoletja v stolni cerkvi, sedaj pa, ko se prenavlja, je v tej kapelici, dokler je zopet ne postavijo na prejšnji prostor.

Ko so zidali nove stavbe v staro zidovje Dijoklecijanove palače, zasuli so stare globoke votline ali pa gradili kar nadnje. Prav zaradi tega je staro spljetsko mesto jako nezdravo. Kužne bolezni so se pokazale vselej najprej in najgrozovitiše v tem gnezdju mijazmov. Občinski, sedaj slovanski, zastop se je zadnji čas pridno poprijel kanalizacije. V novem mestu to ne dela nikakih težav, ali v starem bo prizadevalo mnogo sitnostij. Napeljali so v poslednjih letih tudi vodovod, po katerem pritaka prebivalcem izvrstna voda iz Solina. Porabili so za to večinoma nekdanji Dijoklecijanov vodovod. Ob tej priliki so postavili na morskem bregu pred hôtelom „della ville“ prekrasen mramornat vodnjak, ki bruha na vse strani hladno in zdravo tekočino solinsko.

Gosp. ravnatelj Bulić mi je za 2. dan velikega srpana popoldne preskrbel voz, da se popeljem v znameniti Solin; pa nastalo je tako grdo vreme, da nisem mogel nikamor. Silno je grmelo in treskalo; po ulicah so se drvili potoki vodá proti morju, ki je besnelo, da je bilo groza gledati in slušati. Jako sem bil vesel, da sem bil

zapustil Mostar in Metković že prejšnji dan; ko bi bil danes na morju, bil bi se čudno zibal.

Dolgočasno mi je bilo; nisem ga imel človeka, s katerim bi prijazno občeval. V neki brivnici sem presedel vihar, nisem mogel od brijača, dasi sem bil davno obrit. Odločeni čas

mi je potekal, domov se mi je mudilo, ali Solina še nisem videl, katerega zaradi znamenitostij nikakor nisem hotel pustiti. Sklenil sem, da rajši prikrajšam čas v Lebeniku, nego da bi zanemaril tako znamenitost.

(Konec.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Spomenica o petindvajsetletnici akademičnega društva „Slovenija“ na Dunaji. Stavil Jos. Janko Vencajz. V Ljubljani, 1894. Izdalo in založilo akad. društvo „Slovenija“ na Dunaji. Natisnila „Narodna Tiskarna“. 8°. Str. 162. Cena 1 gld. — Knjigo posvečuje „Slovenija“ „svojim častnim članom, podpornikom in starešinom“. S društvenim geslom: „Vse za svobodo in narodnost“ razkazuje gospod sestavljalec najprej zgodovino dunajske velike šole ozirajoč se zlasti na Slovence (1365—1830), potem slovensko dijaštvo na Dunaju od l. 1830. do l. 1869., naposled podaje kot glavni in največji oddelek svojega dela „Zgodopis akad. društva „Slovenija“ na Dunaji 1869—1894. l.“ Iz zapisnikov društvenih je označeno društveno delovanje leto za letom, ob koncu še posebej „Književno delovanje v okrožji „Slovenije“ od 1869.—1894. l.“ Pazno smo pregledovali list za listom; kolikor moremo iz čitanja soditi, sestavljeno je delo objektivno. Ker ni naša naloga, da bi ocenjali društvo samo in njegove težnje, in ker so jezikovne stvari v takem delu le malenkostne, zato je poročilo naše o tej spomenici lahko prav kratko: našo „Spomenico“ mora poznati oni, kdor želi umevati duha sedanjih in bivših Slovenijanov. Zato smo neudje hvaležni društvu za to knjigo.

Slovanske knjižnice imamo pred seboj pet novih snopičev (à 12 kr.). Zv. 24.: Čarovnica. Novela. Srbski spisal Velja M. Miljković; poslovenil Ivan Sivec. Tri smrti. Pripovedka grofa L. N. Tolstega; iz ruščine poslovenil Podravski. (Str. 64.) Prva povest je živahna, a pregrozna, druga pripovedka je bolj značilna slika nega povest. Tolstega duh se jasno razodeva v njej. Sn. 25.: Narodne pripovedke v loških planinah. „Iz naroda za narod“ zbral in napisal A. G.—I. (Str. 61.) Četudi so te povesti vsaj deloma znane tudi dru-

Berta Leščinska, operna pevka.

godi po Slovenskem, vendar je prav, da jih je objavil gospod nabiralec. Zbirka nam je prav všeč in le želimo, da bi se nadaljevala. Vseh pripovedek je tukaj deset. — Snopič 26.: Lotarijka. Hrvaški spisal Večeslav Novak. Izgubljeni sin. Iz srbskega Putnika l. 1861. Mrtvaška srajca. Iz srbščine po F. Oberkneževiču v „Putniku“ l. 1862. Vse tri poslovenil Simon Gregorčič ml. (Str. 64.) Vse tri povesti so jako dobro izbrane. Pozna se v tem snopiču, kakor tudi v naslednjem (27.): Preskušnja in rešitev ali doma najbolje, (str. 75.), da ju je priredila spretna roka in navdihnilo vneto duhovnikovo srce. Tako naprej! — Sn. 28. je posvečen „Petdesetletnici rojstvenega dne slavnega pesnika Simona Gregorčiča. 1844.—15. okt.—1894. z dodano zbirko njegovih pesmij.“ (Str. 110. Cena 15 kr.) Tu so zbrani glasovi, ki so se ozvali ob pesnikovi petdesetletnici, med njimi tudi lepa Funtkova pesem, zložena za to priliko. Dodane so najboljše Gregorčičeve pesmi. Prav primerna proslava pesnikova!

Glasnik se imenuje nov krščanski delavski list, katerega prva številka je izšla dne 8. t. m. Izhajal bo vsak drugi in četrti četrtek v mesecu na celi poli in stal 80 kr. na leto. Prva številka je prav mična.

Naše slike.

Na pregazu. Mična slika iz prirode. Claas Pietersz Berghem (ali Berchem) je bil nizozemski slikar, roj. l. 1620. in umrl l. 1683. v Amsterdamu. Slikal je z živimi barvami prizore iz prirode. — Svetovno znani Titov slavolok v Rimu je postavljen v spomin rimske zmage nad Judi l. 70. po Kr. — Dve naslednji sliki nam kažeta umetnost v katakombah. Mati Božja (str. 697.) je po De Rossiju iz 2. stoletja, Kristusova glava (stran 696.) pa iz 4. stol. — Naposled podajemo še prijateljem našega gledališča sliko gospdč. Berte Leščinske. Znana je tudi iz koncertov „Glasbene Matice“.

Na pregazu. (Slika Berghem.)

Belokranjske narodne pesmi.

(Zapisal v Podzemlju J. Barlè.)

1.

Rasti, rasti trava deteljina
Žela te bo dekle gizdava,
Kaj našela, to pred konjce dala,
Jejte, jejte, moj'ga brat'ca konjci,
Pojdete na daljnje pote.
Čez tri gore, gore so visoke,
Da ne more ptica preleteti;
Čez tri vode, vode so globoke,
Da ne more riba préplavati.

2.

Kmetič je zbiral štivrico
Je jo zbiral leto dan,
Pa mu je zmanjkal jen krajcar sam.
„Dobro jutro, žlahtni góspod!
Donesel sem vam štivrico.
Zbiral sem jo leto dan,
Pa mi je zmanjkal jen krajcar sam.
Al' mi ga čedo¹⁾ šenkati,
Al' me čedo čakati, zanj:“
„„Ja ga ne čo šenkati
Nit' te ne čo čakati zanj!““
Gospod pokliče valpote,
Odpelje v ječo kmetiča.
Kada je minol leto dan,
Zmislil se je valpot nanj;
Šel je povedat gospodu,
Da je minol leto dan,
Kar je bil kmetič v ječo djan.
„Hodi pogledat' v ječico,
Če oni kmetič še živi,
Al' pa so bele ga kosti!“
Valpot odprl je ječico,
Iz ječe zletel bel golob,
Kmetiča bele so kosti.
Po ganjku grejo kozliča dva,
Kozliča dva, hudiča dva.
Ta prvi gre po valpota,
Ta drugi pa po góspoda.
Oj krajcar, krajcar majhen gnar,
Ki grejo dve duše v pekel zanj.

3.

Ustal sem rano pred zorjó
Išel sem pred štacunico,
Da se malo ohladim.

¹⁾ Čo, čedo = hočem, hočejo.

Sestlal sem mlado devojčico
Po vrtu šetajočo se.
V roki nesla grojzda dva,
V jeni zelen rožmarin.
Daj ga, daj, devojčica,
Da ga malo podišim,
Oj dala bi ti rožmarin,
Pa sem močno žalostna.
Včera sem se zaročila,
K' ne b' se rada b'la.

4.

Pastiri ovčice pasejo,
Kaj se rajši ovčice pasejo.
Pastirci pod bukvo sedejo,
Pa malo juž'no jedejo.
Mimo gre jen majhen fant:
„Bog vam žegnaj, pastirčeki!“
Pastirci ga poprašajo:
„„Oj kam greš, kam greš, majhen
fant?““

Pastircem fant odgovorí:
„Ja grem na ohcet k materi.
Imela troje je otrok,
Je jena hitila v morjé,
A drugo v bistro je vodó.
Mene je hit'la v zelen log.
Oj, vetri so me njihali,
Angelci so me spižali,
Marija me povijala.“
Prišel na ohcet k materi:
„Oj Bog vam žegnaj, svatovi,
Le vam, svatovi, mami ne!“
Poprašajo ga svatovi:
„„Katero tvoja mati je?““
„Oj, mama je nakrancana.“
Svatovi se prestrašijo.
Nevesta pravi, govori:
„„Pred mano vdere s'naj prepada,
Če sem ja tvoja mati res!““
Fantiček ji pa govori:
„Oj, vi ste mama treh otrok,
Ste jeno hitili v morjé,
A drugo bistro ste vodó.
Mene ste hit'li v zelen log.
Oj vetri so me njihali,
Angelci so me spižali,
Marija me povijala.“

5.

Dobro jutro, mamica
 Kje je vaša Barica?
 Barica doma leži,
 Pri njenem srcu zdravlja ni:
 Ura bije polnoči,
 Barica mrtva že leži.
 Štir' dekliči pridejo,
 Barico preoblečejo;
 Štir' dekliči pridejo
 Barico na dilco denejo;
 Štir' fantiči pridejo,
 Barico v trugo denejo;
 Štir' fantiči pridejo,
 Barico na rame denejo,
 Na britof jo donesejo,
 Z zemljo jo zagrnejo.
 Dva duhovna prideta,
 Bari grob požegnata.
 Truplo bo počivalo,
 Duša pojde v sveto nebo.

Svatovske pesmi.

I. Kádi ¹⁾ je mlada ²⁾?

Grličica grče,
 Petar konja drče.
 Petar podaj palico,
 Da ubijem grlico!
 Meni grla ³⁾ soli da,
 Ja sol škopcu ⁴⁾ dam.

¹⁾ Kádi = kje.

²⁾ Mláda = nevesta.

³⁾ Grla = grlica.

⁴⁾ škópec = oven.

Škopec meni loja da
 Ja loj Bogu dam.
 Bog meni nalije
 Dve latvici mleka.
 S čim ste ga meli?
 Z mačkino čapico.
 Kadi je ta čapica?
 Na polici, merici.
 Kadi je ta polica?
 Oganj jo pogorel.
 Kadi je ta oganj?
 Bujica ¹⁾ zalila.
 Kadi je ta bujica?
 Travica zarasla.
 Kadi je ta travica?
 Ovčica popasla.
 Kadi je ta ovčica?
 Vuk jo je odnesel.
 Kadi je ta vuk?
 Skril se je za grmek.
 Kadi je ta grmek?
 Sikir'ca ga posekla.
 Kadi je sekir'ca?
 Kovač jo razkoval.
 Kadi je ta kovač?
 Črvi so ga sneli.
 Kadi so ti črvi?
 Kokoti ²⁾ jih pozobali.
 Kadi so ti kokoti?
 Svati jih pojeli.
 Kadi so ti svati?
 Prošli so po mlado.
 Kadi je ta mlada?
 Skrila se je v slamico
 Kakor miš v jamico.

¹⁾ Bujica = hudournik.

²⁾ Kókot = petelin.

Književni glasnik.

Knjige družbe sv. Mohorja za 1. 1894.

Letos so izšle te-le knjige, katere dobé udje kmalu v roke.

1. **Zgodbe sv. pisma I.** snopič. Slovencem priredil in razložil dr. Frančišek Lampe. Str. 96. — 2. **Krščansko devištvo.** Nauki, vzgledi in molitve za dekleta. Spisal Anton Martin Slomšek. Str. 393. — 3. **Umna živinoreja.** I. knjiga. Slovenskim gospodarjem v pouk popisal Franjo Dular. Kako se domača živina zdrava ohrani. Str. 204. — 4. **Naše škodljive rastline** v podobi in besedi. III. snopič. Opisal Martin Cilenšek. Str. 159. — 5. **Slovenske Večernice.**

48. zvezek. Str. 143. — 6. **Koledar** družbe svetega Mohorja za navadno leto 1895.

Dijaški koledar za navadno leto 1895. IV. Uredil in založil Anton Zagorjan, knjigar. Cena 60 kr.

Glasba.

Slovenske pesmi za štiri moške glasove. Zložil in slavnemu pevskemu društvu „Nabrežina“ udano poklonil H. Volarić. Op. 10. Cena 85 krajcarjev. Naroča se pri skladatelju v Devinu (Duino).